

Avsedd för
Nacka kommun

Dokumenttyp
Rapport

Datum
Mars, 2015

OMVÄRLDSANALYS UNDERLAG TILL NÄRINGSLIVSSTRATEGI FÖR NACKA KOMMUN

OMVÄRLDSANALYS NÄRINGSLIVSSTRATEGI FÖR NACKA KOMMUN

Uppdragsgivare **Nacka kommun**
Datum **2015/03/25**
Utfört av **Ramböll Management Consulting**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	UPPDRAGET OCH DESS GENOMFÖRANDE	1
1.1	Disposition	1
2.	NULÄGESANALYS NACKA KOMMUN	2
2.1	Företag och arbetsställen	2
2.2	Sysselsättning	2
2.3	Branschstruktur	3
3.	INNOVATION	5
3.1	Omvärldsfaktorer och trender	5
3.2	Strategier och handlingsplaner	7
3.3	Kommunal rådighet	8
4.	KAPITALFÖRSÖRJNING	9
4.1	Omvärldsfaktorer och trender	9
4.2	Strategier och handlingsplaner	11
4.3	Kommunal rådighet	13
5.	BESÖKSNÄRING	14
5.1	Omvärldsfaktorer och trender	14
5.2	Strategier och handlingsplaner	15
5.3	Kommunal rådighet	16
5.4	Indikatorer för uppföljning	17
6.	DIGITALISERING	18
6.1	Omvärldsfaktorer och trender	18
6.2	Strategier och handlingsplaner	20
6.3	Kommunal rådighet	21
7.	JÄMSTÄLLDHET OCH INTEGRATION	22
7.1	Omvärldsfaktorer och trender	22
7.2	Strategier och handlingsplaner	22
7.3	Integration	25
8.	REGIONAL UTVECKLING	27
8.1	Omvärldsfaktorer och trender	27
8.2	Centrala strategier och handlingsplaner	28
8.3	Kommunal rådighet	29
9.	REKOMMENDATIONER FÖR DET FORTSATTA ARBETET	31

1. UPPDRAGET OCH DESS GENOMFÖRANDE

Nacka kommun står inför en betydande omvandling de kommande åren med över 15 000 bostäder, tre tunnelbanestationer och totalt 15 000 nya arbetsplatser i hela kommunen fram till 2030. För att möta denna omvandling är Nacka kommun i stånd med att utarbeta en ny näringslivsstrategi med sikte på år 2030. Som en del i detta arbete finns ett behov av att (i) erhålla en uppdaterad nulägesbild av näringslivsutvecklingen i kommunen, samt (ii) beakta omvärldsfaktorer som utgör förutsättningar för den omvandling som kommunen står inför.

Ramböll Management Consulting (Ramböll) har på bakgrund av detta fått i uppdrag av Nacka kommun att genomföra en nulägesanalys av näringslivet i kommunen samt beskriva omvärldstrender, huvudsakliga styrdokument, samt kommunal rådighet inom sex utvalda områden bestående av:

- Innovation
- Kapitalförsörjning
- Besöksnäring
- Digitalisering
- Jämställdhet och integration
- Regional utveckling

För respektive område har konsulter med särskild sakområdeskunskap verksamma inom Ramböll givits ansvar att redogöra för de omvärldsfaktorer som präglar området liksom centrala strategier som styr områdets utformning framöver. Ovan listade fokusområden skiljer sig vid första anblick vad gäller dess relevans för framtagandet av en kommunal näringslivsstrategi. Nacka kommun har i sammanhanget en uttalad ambition om att vara bäst på att vara kommun. Utifrån detta perspektiv har ovan listade områden en tydlig koppling till näringslivsutveckling i kommunen. Digitalisering utgör exempelvis ett centralt verktyg för att erbjuda en bättre service till företag och medborgare i kommunen. Integration och jämställdhet utgör en förutsättning för att lösa företagets kompetensförsörjning på sikt givet det betydande generationsskifte som svenska små och medelstora företag står inför. Även om trenderna är globala och delvis styrs av policy på nationell nivå har den kommunala nivån genomgående rådighet att verka för dess utveckling inom den egna kommunen.

Föreliggande rapport skall ses som ett underlag för Nacka kommun att använda i dialoger med företrädare för näringslivet, enskilda företagare, men även i interna dialoger om hur kommunen samlat kan arbeta för att främja att näringslivet kan utvecklas på ett konkurrenskraftigt sätt. Underlaget är dock tämligen omfattande till sin karaktär varför dess huvudsakliga budskap och slutsatser återges i två kompletterande PowerPoint-presentationer.

1.1 Disposition

I följande kapitel presenteras först en nulägesanalys av näringslivsutvecklingen i Nacka kommun. I efterföljande kapitel redogörs för respektive fokusområde fördelat på omvärldsfaktorer och trender, centrala strategier, kommunal rådighet samt i den mån det är möjligt indikatorer för att följa upp respektive område. I rapportens avslutande kapitel ges rekommendationer för det fortsatta arbetet med, och innehållet i, Nacka kommuns kommande näringslivsstrategi.

2. NULÄGESANALYS NACKA KOMMUN

Nedan presenteras en övergripande sammanfattning av näringslivets utveckling i Nacka kommun. Analysen syftar till att komplettera befintlig kunskap om kommunens näringsliv som tagits fram i tidigare rapporter samt visa på huvudsakliga trender. I Bilaga 1 återges en detaljerad analys med tillhörande figurer av näringslivsutvecklingen i Nacka kommun. Den detaljerade analysen bär särskild relevans för inriktningen av den kommande näringslivsstrategin för Nacka kommun.

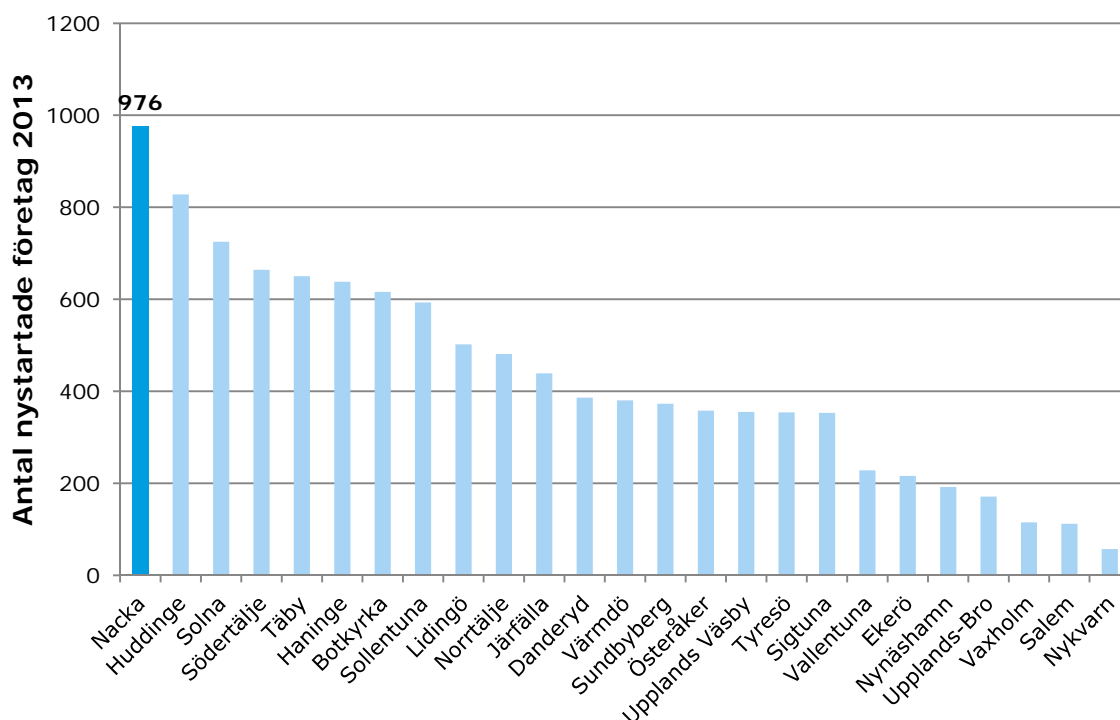
2.1 Företag och arbetsställen

I Nacka kommun finns cirka 6 300 aktiva företag som tillsammans har drygt 6 500 arbetsställen (som utgör huvudsysselsättning för någon). Justerat för befolkningsstorlek har Nacka kommun fler aktiva företag än genomsnittet både för Stockholms län och Sverige som helhet. Då samtliga arbetsställen räknas, alltså även dem som inte utgör huvudsaklig sysselsättning, finns totalt cirka 13 000 arbetsställen i kommunen.

I Nacka kommun är tillväxten sett till nya arbetsställen något högre än i Stockholms län som helhet. Det totala antalet arbetsställen har i Nacka ökat med cirka 54 procent under perioden 2002-2013, jämfört med 44 procent i Stockholms län (här räknas samtliga arbetsställen).

Exklusive Stockholm stad är Nacka den kommun där flest företag startas i Stockholms län: varje år sedan 2007 (som är det första året i data) startas flest antal företag i Nacka. Justerat för befolkningsstorlek befann sig Nacka på en femteplats i länet år 2013.

Figur 1. Antal nystartade företag 2013 i Stockholms stad (exkl. Stockholms stad)

Källa: Tillväxtanalys (2013) Statistikportalen, www.tillvaxtanalys.se

2.2 Sysselsättning

Totalt förvärvsarbetade drygt 34 000 personer i Nacka kommun år 2013 (dagbefolkningen), medan antalet personer med bostad i kommunen som arbetade (nattbefolkningen) samma år uppgick till cirka 47 500. Detta ger en kvot mellan dag- och nattbefolkning som uppgår till 0,72, vilket innebär en nettoutpendling av arbetskraft till andra kommuner. I relation till befolkningen i arbetsför ålder har Nacka en högre andel anställda personer i kommunen än genomsnittet för kommuner i söderort, men en lägre andel än kommunerna i Norrort.

Sedan 2002 har antalet anställda på de olika arbetsställena i Nacka kommun ökat med omkring 27 procent. Tillväxten är högre än i Stockholms län som helhet, där ökningen under samma period uppgår till drygt 21 procent.

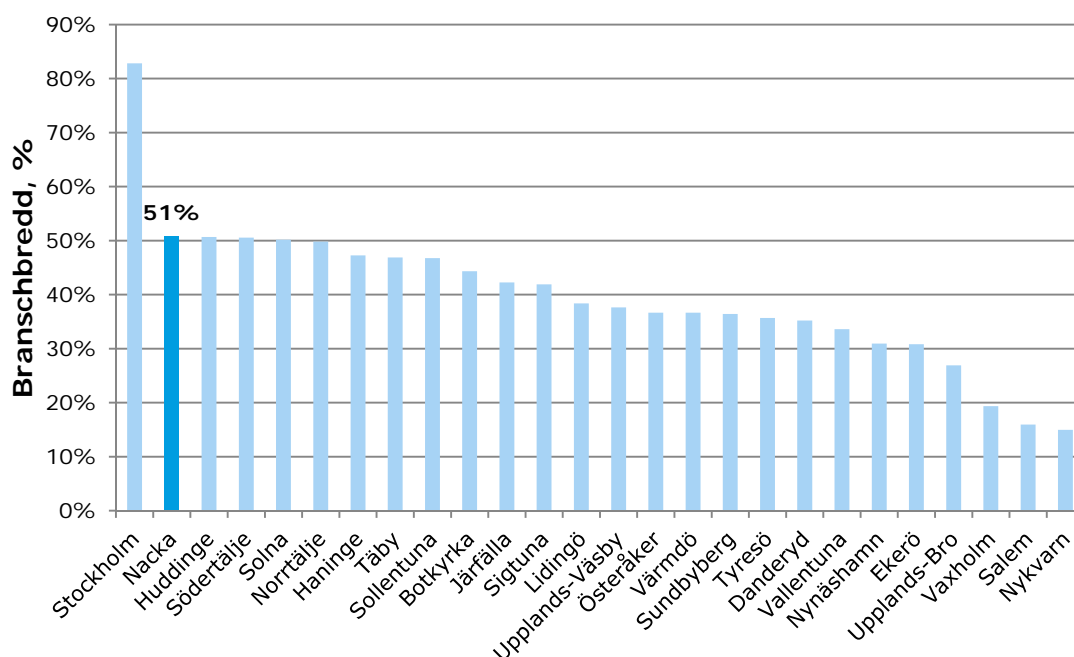
2.3 Branschstruktur

I termer av antal förvärvsarbetande är den största branschen i Nacka kommun (dagbefolkning) *Handel*, som sysselsätter nära 6 000 personer, motsvarande 17 procent av det totala antalet förvärvsarbetande med arbetsplats i Nacka kommun. Näst största bransch bland dagbefolkningen är *Företagstjänster*, som sysselsätter cirka 4 900 personer, motsvarande 14 procent. *Utbildning* och *Vård och omsorg* samlar båda cirka 13 procent vardera av den totala sysselsättningen i Nacka kommun.

I absoluta tal har sysselsättningen ökat mest inom *Handel*, *Företagstjänster* och *Byggverksamhet* under perioden 2007-2013. Dessa branscher har också vuxit mest i relativa termer, d.v.s. deras respektive andel av den totala sysselsättningen i Nacka kommun har vuxit mest. I procentuella termer har *Energiförsörjning*; *miljöverksamhet*, *Hotell- och restaurangverksamhet* och *Byggverksamhet* vuxit mest: 38-39 procent under perioden 2007-2013.

Jämfört med andra kommuner i länet har Nacka kommun en stor branschbredd: av totalt 821 studerade branscher finns sysselsatta i 417 branscher (51 procent) i kommunen. Endast Stockholms stad uppvisar en högre branschbredd (83 procent). Då Nacka har sysselsatta inom fler branscher än övriga kommuner kan kommunen anses vara mindre sårbar för enskilda nedgångar i specifika branscher än huvuddelen av övriga Stockholmskommuner.

Figur 2. Branschbredd i Stockholms stad 2013

Källa: rAps-RIS (2014) *Arbetsmarknad*

Av totalt 52 branscher uppvisar fyra branscher i kommunen en hög grad av specialisering, på så sätt att sysselsättning i dessa branscher är relativt sett mer vanligt i Nacka kommun jämfört med övriga länet. Branscherna är:

- Tillverkning av trä och varor av trä, rotting o.d. utom möbler
- Tillverkning av gummi- och plastvaror
- Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar

- Tillverkning av kemikalier och kemiska produkter

Branscherna med hög specialiseringsgrad har också i procentuella termer vuxit snabbare än dem med låg och genomsnittlig specialiseringsgrad i kommunen, men ej i relativa termer, där gruppen med genomsnittlig specialiseringsgrad har vuxit mest. Inom gruppen med hög specialiseringsgrad finns också betydande variationer:

- Branschen *Tillverkning av gummi- och plastvaror* ökat från 13 till 60 sysselsatta, en procentuell ökning på 362 procent, medan *Tillverkning av kemikalier och kemiska produkter* har minskat från 300 till 104 personer, en minskning med 65 procent.
- Den bransch som har högst specialiseringsgrad i Nacka kommun, *Tillverkning av trä och varor av trä, rotting o.d. utom möbler*, har ökat från 75 till 91 personer (21 procent). Den fjärde branschen i denna grupp, *Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar*, har ökat mest i absoluta termer, 943 personer och näst mest i procentuella termer, 37 procent.

Handel dominerar som bransch i flera Stockholmskommuner och förekomsten av olika typer av handel kan betraktas som en viktig förutsättning t.ex. för att attrahera befolkning och företag i andra branscher. En fråga för kommunen att diskutera är om det i Nacka finns särskilda typer av handel vars lokalisering gynnas av särskilda faktorer (t.ex. befolkning, geografi), som skiljer Nacka från andra kommuner.

Tre av de fyra mest specialiserade branscherna i termer av sysselsättning är alltså tillverkande branscher. Två av dessa har också utvecklats positivt i termer av sysselsättning under de senaste åren. Det kan därför finnas anledning för kommunen att ytterligare utreda dessa branschers förutsättningar och betydelse för näringslivet i kommunen

3. INNOVATION

3.1 Omvärldsfaktorer och trender

Innovationer är centrala för ekonomiskt välstånd, produktivitet utveckling, samt för att utveckla lösningar kopplat till nya behov som uppstår. Innovation kan i sig uppstå i olika former. En innovation kan bestå av antingen produktinnovationer eller processinnovationer, där produktinnovation innebär nya eller bättre materiella varor eller immateriella tjänster, medan processinnovationer handlar om hur produkter och tjänster framställs. Andra typer av innovationer är organisatoriska innovationer, nya organisationssätt samt strategimässiga innovationer, exempelvis skapandet av nya marknader och nya affärsmodeller. OECD definierar innovation som:

”Införandet eller genomförandet av en ny eller väsentligt förbättrad vara, tjänst eller process, nya marknadsföringsmetoder eller nya sätt att organisera affärsverksamhet, arbetsorganisation eller externa relationer.”

I Sverige har ett allt större fokus lagts vid innovation under de senaste 15 åren. Inom tillväxtpolitiken har innovationsutveckling blivit ett alltmer viktigt inslag. Frågor om hur företag kan bli mer innovativa både genom utvecklingen av den egna organisationen och i samspel med andra företag, forskningsaktörer och samhällsaktörer är i särskilt fokus för olika policyinsatser. Samtidigt har även en bredare syn på innovation växt fram där olika delar av samhället ses som viktiga för att bidra till innovation. Två tydliga exempel på det med koppling till det offentliga uppdraget är innovationsupphandling och utmaningsdriven innovation.

3.1.1 Innovation som ett sätt att lösa samhällsutmaningar

Mot bakgrund av de stora samhällsutmaningarna – särskilt inom energi, hälsa och miljö – har efterfrågan och behovet av hållbara innovativa lösningar ökat under de senaste decennierna. Karakteristiskt för dessa samhällsutmaningar är att utmaningarna inte avgränsas till ett lokalt, regionalt eller nationellt perspektiv utan till ett internationellt. Lösningen på samhällsutmaningen involverar fler än en aktör. Det krävs ofta samverkan mellan olika samhällsfärer såsom näringsliv, forskning och samhälle.

Möjligheterna för innovation inom offentliga verksamheter lyfts allt oftare och har blivit ett allt viktigare inslag i samhällsdebatten. Potentialen för det offentliga att bidra till förnyelse, samhällsomställning, men också för att kunna tillgodose medborgarens behov på ett resurseffektivt sätt, är och kommer alltjämt vara stor.

Kopplat till innovation inom offentlig sektor pågår i dag olika initiativ för att stärka förutsättningarna. Den statliga utredningen ”Att tänka nytt för att göra nytta- om perspektivskiften i offentlig verksamhet”¹ identifierar olika viktiga områden för utveckling såsom att offentliga aktörer än mer ska utgå från behov hos medborgarna, ett ökat fokus på att kunna hantera komplexitet och samverka över politikområden, en styrning som inte i lika hög grad baseras på kontroll, utveckling av idéhanteringssystem och ledare som kan leda i förändring och i innovation.

Ett annat tecken på att innovation i offentlig sektor identifieras som än viktigare är att SKL och VINNOVA i januari 2015 fördjupade samarbetet genom en avsiktsförklaring för de närmaste tre åren. Tanken är att gemensamt erbjuda stöd till kommuner, landsting och regionala aktörer kopplat till att utveckla ledarskap och organisatoriska förutsättningar för innovation. Samarbetet ska även stimulera till utveckling av smarta välfärdstjänster med stöd av ny teknik.

Idag pågår bland annat olika satsningar för att öka innovationsförutsättningarna inom hälso- och sjukvården. VINNOVA har bland annat haft regeringens uppdrag att bidra till satsningar kring innovationsslussar och testbäddar inom hälso- och sjukvården i hela landet. Tanken är att detta ska leda till nya utvecklade produkter och tjänster, en förbättrad hälso- och sjukvård samt mera

¹ SoU 2013:40

attraktiva arbetsmiljöer genom att personalen erbjuds alternativa karriärvägar och även möjligheter att påverka den egna arbetssituationen. VINNOVA har även genomfört andra satsningar kring innovation i offentlig verksamhet. Ett exempel är utlysningen FRÖN som har syftet att stimulera till innovationslust i den offentliga sektorn.

Nära kopplat till innovation inom offentligheten är begrepp som social innovation vilket handlar om innovationer som löser samhällsproblem på nya sätt. Ofta handlar det även om att involvera användare/medborgare på olika sätt i detta och att innovationen på något sätt kan bidra till samhällsnytta och samhällsekonomiska vinster. VINNOVA definierar bland annat social innovation som nya tjänster, varor, metoder och arbetssätt som bidrar till ett inkluderande och välmående samhälle.² Företag, ofta drivna av samhällsentreprenörer, kan till exempel kombinera ett visst vinstintresse med att göra en samhällsinsats.

3.1.2 Innovation uppstår ofta i ett samspel mellan olika perspektiv

Innovation uppstår ofta i samspel mellan olika perspektiv och i möten mellan olika aktörer. Det finns därför både olika begrepp som beskriver detta men också initiativ som bidrar till ett ökat fokus på just samspelet och samverkan kring innovation. Öppen innovation är ett begrepp inom innovationsområdet som alltmer används för att beskriva nödvändigheten av att företag allt mer öppnar upp sina innovationsprocesser för att kunna använda också extern kunskap i utvecklandet av innovationsförmågan. Sättet som företag "öppnar upp" kan till exempel handla om att söka efter nya produkter och tjänster hos mindre nystartade företag eller att ha en mycket tätare dialog med slutkunder, underleverantörer eller konkurrenter. Grundtanken kring öppen innovation handlar om att både använda de idéer som finns inom företagets ramar och utanför. Detta blir framförallt relevant i globalt konkurrensutsatta branscher och sektorer såsom t ex telekom men har ökat i relevans även för andra branscher.³ Öppen innovation har börjat användas som begrepp kopplat även till offentliga aktörer utifrån vikten av att ta till sig kunskap och idéer från omvärlden.

Andra begrepp och samverkansformer som har visat sig vara viktigt för innovationsförmågan är att företag är lokaliserade i kluster. Företag som är en del av ett kluster är mer innovativa. Kluster ökar förutsättningarna för att företag ska hitta kompetent personal. Krävande kunder i närmiljön bidrar till att nya lösningar skapas. Dessutom finns i kluster relaterade och stödjande företag som på olika sätt bidrar till utvecklingen (Exempelvis KIBS Knowledge intensive Business Services). Kostnaderna för företag att omvandla idéer till nya produkter och tjänster är mindre för företag i ett kluster än för företag utanför kluster.

Kluster kan bidra till innovation bland annat genom att samlokaliseringen för med sig korta kommunikationsvägar, snabba informationsflöden och kontinuerliga utbyten av idéer, innovationer och kompetens. Inom ramen för olika klusterinitiativ bedrivs även ett gemensamt arbete för innovation. Detta kan handla om samarbete kring olika delar av en innovationsprocess, allt från idégenerering till testning och demonstration av nya lösningar. Idag – och parallellt med klusterbegreppet – talas det även om olika typer av innovationsplattformar, som kan handla om mötesplatser och innovationsarbete i samverkan mellan olika branscher/sektorer såsom t ex hälsa och IT. Kopplat till hållbar stadsutveckling och nybyggnationer av områden skapas till exempel nya samverkansformer för att utveckla nya lösningar kopplat till hållbarhet (ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet). I Stockholm finns till exempel OpenLab som är ett forsknings- och utbildningssamarbete där studenter och forskare från Karolinska Institutet, KTH, Stockholms Universitet, Södertörns Högskola tar sig an utmaningar som Stockholms stad, landstinget och Länsstyrelsen står inför kopplat till samhällsutmaningar. Målet är att ta fram nya lösningar genom tvärdisciplinär samverkan.

² VINNOVA Information VI 2015:04 Social Innovation

³ Begreppet Open Innovation kommer främst från studier av företags innovationsprocesser och lanserades av Henry Chesbrough

Vikten av att stärka ledarskapet kring innovation är ett annat fenomen som blivit allt mer tydligt. Nya tjänster har inrättats både i privat och offentlig verksamhet kopplat till innovationsledarskap. Kunskap har utvecklats kring vad ett ledarskap för innovation kräver. En ny standard för innovationsledning introducerades bland annat nyligen av SIS, Swedish Standards Institute. Tanken är ett mer strukturerat ledningssystem för innovation i verksamheter. Ledningssystemet innehåller bland annat ledarskapsfrågor och vikten av att involvera den högsta ledningen, att arbeta fram ledningsprocesser för innovation, att förstå och använda innovationsledningsmetoder, att skapa en kultur för innovation osv.

3.2 Strategier och handlingsplaner

Internationellt sätts allt större fokus vid innovation genom OECD:s Innovationsstrategi och inom EU och strategin för Europa 2020. Inom denna strategi ses innovation som ytterst viktigt för att öka den europeiska konkurrenskraften. Inom strategin lyfts vikten av att arbeta med en smart, uthållig och inkluderande tillväxt. För att nå en mer smart tillväxt lyfter strategin vikten av att den europeiska ekonomin blir ännu mer kunskaps- och innovationsbaserad. Detta betyder att kvaliteten på utbildningen, forskningsresultat, innovation och kunskapsöverföring samt användandet av IT och kommunikationsteknologier måste stärkas. Andra viktiga områden handlar om att stärka den europeiska inre marknaden kopplat till tjänster. Även kopplat till EU 2020 talas om att forsknings och innovationsresurser bör fokuseras mot s k samhällsutmaningar såsom klimatförändringar, energi och resurseffektivitet, hälsa och demografiska förändringar. Inom strategin finns vidare ett antal "flaggskeppsprojekt" med särskilda fokusområden såsom "A digital agenda" för Europa. Inom ramen för EUs strukturfonder och den regionala fonden är innovation ett viktigt område. Mellan 30-40 procent av strukturfondsmedlen i de kommande regionala programmen i Sverige kommer att satsas på innovationsinsatser för vilka de finns stora möjligheter för Nacka kommun att delta.

Ett begrepp som används kopplat till EU:s strategier med bäring på den regionala och lokala nivån är smart specialisering. Med smart specialisering åsyftas att företag, forskningscentra och universitet tillsammans identifierar en regions mest lovande specialisering. Inom EU-kommissionens förslag till framtida sammanhållningspolitik (2014-2020) utgör smart specialisering ett förhandsvillkor för ett av de tematiska mål som Sverige kan komma att investera i under nästa programperiod (FoU-mål). Genom att länka prioriterade verksamheter såsom exempelvis kluster, branscher eller kompetensområden till relaterade verksamheter lokalt, regionalt och internationellt ska smart specialisering bidra till en ökad effektivitet i användningen av offentliga medel för innovation och forskning.⁴

I Sveriges nationella innovationsstrategi talas om ett innovationsklimat som "ger bästa möjliga förutsättningar för individer, företag, offentlig verksamhet och civilsamhället att vara innovativa".

"Innovation handlar om nya eller bättre sätt att skapa värden för samhälle, företag och individer. Innovationer är nya lösningar som svarar mot behov och efterfrågan i vardagen och omvärlden. Värdet uppstår i nyttiggörandet och tillämpningen av en idé. Värdet som skapas kan ta många former – ekonomiska, sociala eller miljömässiga värden."⁵

I den nationella innovationsstrategin fastställs ett antal målsättningar som handlar om att skapa förutsättningar för företag i Sverige att växa genom att erbjuda innovativa lösningar på globala marknader och att företag arbetar systematiskt med att stärka sin innovationsförmåga. En förutsättning för detta är att Sveriges innovationsmiljöer är globalt attraktiva, att Sveriges regioner

⁴ Regionala innovationer- en introduktion till begrepp, praktik och politik

⁵ Den nationella innovationsstrategin, Näringsdepartementet

utvecklar sin innovationskraft utifrån sina unika förutsättningar och att strategier för innovation är förankrade i ett samlat regionalt ledarskap.

Innovationskraft Sthlm har sedan 2010 mobiliserat regionens aktörer i syfte att långsiktigt stärka Stockholmsregionens innovationsförmåga. Inom ramen för detta arbete har en regional innovationsstrategi tagits fram.⁶ Denna antogs 2012 och består av olika insatsområden såsom Forsknings- och innovationsstruktur, Innovationsupphandling, Kapitalförsörjning, Tvärvetenskap, Globalt attraktiv. Visionen är att Stockholm ska gå från dagens styrkeposition till att bli världens mest innovationsdrivna ekonomi år 2025. Ett antal mål är uppsatta för innovationsstrategin såsom att Stockholmsregionen ska uppfattas som mer attraktiv för studenter, forskare, experter, entreprenörer, investerare och internationella storföretag, samt att samverkan ska öka och resultatet från samarbeten förbättras genom bland annat bättre och utökade samarbeten mellan forskare, företag och politik/offentlig verksamhet. För varje insatsområde i strategin har handlingsprogram tagits fram. En rad aktörer i Stockholmsregionen har arbetat tillsammans för att konkretisera handlingsprogrammen och för att skapa förutsättningar för implementering av strategin.

Kommuner i Stockholmsområdet utvecklar innovationsstrategier för hela verksamheten. Stockholms stad är t ex i färd med att ta fram ett innovationsprogram. Andra exempel på kommuner i Sverige som har börjat ta initiativ inom området är Eskilstuna och Motala kommun.

3.3 Kommunal rådighet

Olika faktorer påverkar innovationsförutsättningar. Exempel på makrovillkor är till exempel regleringar, marknadsvillkor och normer som främjar innovation liksom skattesystem och infrastruktur. Regionala och lokala förutsättningar kan däremot handla om tillgång till fysisk och digital kommunikation, kompetent arbetskraft, tillgång till kapital och utbildnings- och forskningsresurser som kan vara relevanta för innovation. Förutom detta är det även viktigt med täthet och närhet, öppenhet och tolerans, det vill säga att det finns ett positivt klimat för förändring. Utifrån ett organisationsperspektiv är det viktigt hur företag och offentliga aktörer organiserar sitt innovationsarbete och hur organisationerna samverkar med andra.⁷

För en kommun kan således ett antal roller identifieras. Det kan handla om hur kommunen arbetar med kommunens egen organisation och hur möjligheterna till innovation kan förstärkas både utifrån ett internt arbete med även i samverkan med andra aktörer. Olika typer av innovationspartnerskap mellan kommun och andra aktörer som företag kan bidra till att stimulera fram innovativa och kommunalt behovsanpassade lösningar. Kopplat till samverkan med andra aktörer kan det handla om att tillsammans med akademi och företag utveckla nya lösningar kopplat till hållbara städer. Kommunen kan även ha en roll i att utveckla attraktiva och innovativa miljöer utifrån ett planeringsperspektiv⁸. I detta finns en rad aspekter som kan vara viktiga att ta hänsyn till såsom en täthet i stadsmiljöer som underlättar för överföring av kunskap och samarbete mellan forskare, företag och offentlighet. Attraktiva platser behövs där människor med olika kunskaper, erfarenheter och kreativa idéer lätt kan mötas. Det handlar här om allt från fysiska miljöer och arkitektoniska kvaliteter till att det bedrivs ett aktivt visionsarbete kring platsen.

Kommunerna kan även i kraft av sin upphandling bidra till att stimulera fram nya innovativa lösningar. Genom olika typer av innovationsupphandling har kommunen möjligheten att upphandla utifrån behov istället för att utgå från färdiga lösningar som finns på marknaden.

⁶ Strategin antogs av en ledningsgrupp bestående av de tre universiteten Karolinska Institutet, Kungliga Tekniska Högskolan och Stockholms Universitet samt Stockholms läns landsting, Stockholms stad, Kommunförbundet i Stockholms län, Stockholms handelskammare, Stockholm Business Region och Länsstyrelsen i Stockholm.

⁷ Den nationella innovationsstrategin, Working paper 2013:14 Innovationsklimatet i Sverige-indikatorer till den nationella innovationsstrategin 2013 Tillväxtanalys.

⁸ Ramböll bedriver exempelvis sådana partnerskap med Köpenhamns och Århus kommuner för att utveckla innovativa metoder för att utveckla "livable cities".

4. KAPITALFÖRSÖRJNING

För att nya företag skall kunna starta och utveckla sin verksamhet krävs det i de flesta fall kapital i någon form. Storleken på kapitalinsatsen och källan till kapitalet varierar dock stort mellan olika typer av företag. Det finns flera tänkbara finansieringskällor för företag: lån och krediter från banker eller andra kreditinstitut, externt ägarkapital från olika riskkapitalaktörer, affärsänglar, offentliga myndigheter (statliga eller regionala), leasing- och factoringföretag med mera. De olika finansieringskällorna delas ofta in i tre kategorier:⁹

1. Kapitaltillskott från ägare eller grundare ("interna" medel)
2. Extern skuldfinansiering ("externa" medel): t.ex. lån och krediter från banker eller offentliga aktörer
3. Externt ägarkapital ("externa" medel): t.ex. venture capital från investeringsfonder eller "informellt" venture capital från affärsänglar
4. Övrigt: t.ex. bidrag och projektmedel

I bilaga finns mer information om vad som kännetecknar de olika finansieringsformerna samt i vilken utsträckning företag använder dem.

4.1 Omvärldsfaktorer och trender

I den allmänna debatten tillskrivs de små och medelstora företagen en mycket stor betydelse för ekonomin i både Sverige och Europa. De utgör majoriteten av företagen: företag med 0-9 anställda ("mikroföretagen") utgör cirka 96 procent av alla företag i Sverige och då företag med 10-49 anställda ("småföretagen") läggs till utgör gruppen mer än 99 procent av alla företag. Till sammans står mikro- och småföretagen för cirka 65 procent av förädlingsvärde, omsättning och antal anställda i näringslivet i Sverige.¹⁰ Dessa företag fungerar bland annat som kanaler för kommersialisering av ny kunskap och teknik och som källor till nya växande företag. Konkurrenskraften och innovationsförmågan hos dessa företag beskrivs därför ofta som avgörande för framtida sysselsättning och för förnyelse av näringslivet.¹¹

Samtidigt som de små och medelstora företagens har en stor betydelse för ekonomin pekar studier, forskning och samhällsdebatt på att det finns en rad hinder för deras möjligheter att växa. Exempel på sådana hinder är tillgången till infrastruktur, tillgången till och kostnaden för kompetent arbetskraft, lagar och myndighetsregler, det allmänna näringslivsklimatet (inklusive skatteregler och skattesatser) samt tillgången till extern finansiering i form av lån, externt ägarkapital och garantier.¹² Just tillgången till extern finansiering beskrivs ofta utgöra ett särskilt stort problem för små företag i de tidiga faserna (unga, eller nystartade företag), då kommersiella banker och investerare upplever att det är mer riskfyllt att finansiera denna typ av företag än större och mer etablerade företag. Nedan redogörs kortfattat för några centrala omvärldsfaktorer och trender som diskuteras i den allmänna debatten och som påverkar företagens kapitalförsörjning. Redogörelsen avgränsas till att omfatta extern finansiering, i form av skuldfinansiering och ägarkapital i form av venture capital.

⁹ Söderblom (2012)

¹⁰ Tillväxtverket (2013b) *Tillväxtmöjligheter och tillväxthinder för svenska små och medelstora företag – Företagens villkor och verklighet 2011*

¹¹ Se t.ex. European Commission och European Investment Bank (2014) *Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period*, Regeringskansliet (2008) "Hjälp till små och medelstora företag betyder mycket för exporten" och VINNOVA (2013) "Innovativa små och medelstora företag"

¹² Se t.ex. European Commission och European Investment Bank (2014) och Tillväxtverket (2013b)

4.1.1 Omvärldsfaktorer och trender inom skuldfinansiering

Utmaningar för utlåning till unga företag

De två huvudsakliga faktorer som styr de kommersiella bankernas och kreditinstitutens kreditgivning till företag är bedömd *framtida återbetalningsförmåga* samt förekomsten av *säkerheter*. Unga företag med begränsad omsättning och litet kassaflöde kan dock ha svårt att leva upp till långgivarens krav på att amortera och betala ränta. Dessutom är avsaknad av säkerheter och/eller historik enligt litteraturen särskilt vanligt i unga företag i tidiga skeden. De kommersiella bankernas och kreditgivarnas utlåning styrs dessutom av såväl amerikanska som europeiska och nationella regelverk, som har kommit att skärpas i och med finanskrisen. De så kallade Baselreglerna har höjt kravet på bankernas kapitaltäckning, det vill säga den grad av eget kapital som bankerna måste ha i relation till sin totala utlåning. Trots finanskris och skärpta krav på bankerna ökar fortfarande utlåningen till företag i Sverige, men tillväxttakten i utlåningen minskar. Jämfört med utvecklingen i euroområdet, där utlåningen till företag minskar, är utvecklingen i Sverige således positiv.¹³

Förändringar i det offentliga främjandesystemet

Även det offentliga främjandesystemets låne- och krediterbjudanden är i förändring. I Sverige är Almi det offentliga huvudsakliga verktyg för att stärka de små och medelstora företagens tillgång till lån och krediter. I samband med finanskrisen fattade regeringen beslut om att öka Almis maximala andel i ett lån tillsammans med privata banker från 50 till 80 procent. Almi kan även finansiera hela beloppet för mikrolån och kan efter finanskrisen finansiera mikrolån upp till 250 000 kronor, jämfört med tidigare 100 000 kronor.¹⁴ Ett ytterligare exempel på systemets förändring är att Almi i januari 2015 lanserade ett nytt tillväxtlån för innovativa företag, som tagits fram tillsammans med Europeiska Investeringsfonden (EIF).¹⁵

Antalet bankkontor minskar utanför storstadsområdena

Alla kommuner i Sverige har tillgång till minst ett bankkontor, men Sverige har en låg bankkontorstäthet vid en jämförelse med andra europeiska länder. De flesta bankkontoren är lokaliserade i södra delen av Sverige och storstäderna, vilket följer hur befolkningen är fördelad i landet. Antalet bankkontor i Sverige har över en knapp tjuogoårsperiod (1993 till 2010) minskat från över 3000 till cirka 1800, motsvarande 40 procent. De delar av Sverige där antalet bankkontor har varit mest stabilt är i storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Det finns enligt Backman (2013) ett mönster där bankkontoren försvinner främst på landsbygden, det vill säga i kommuner där det redan i utgångsläget finns färre bankkontor per invånare.¹⁶

4.1.2 Omvärldsfaktorer och trender inom externt ägarkapital i form av venture capital

Nedan diskuteras omvärldsfaktorer och trender inom venture capital, mot bakgrund dels av att investeringar i form av venture capital riktar sig primärt till de små och unga företagen, dels av att venture capital röner ett stort politiskt intresse nationellt och flertalet satsningar planeras i Sverige framöver (mer om detta i nästa kapitel).

En nedåtgående trend för venture capital-investeringar

Venture capital-investeringar i tidiga och tillväxtfaser i Sverige visar en nedåtgående trend. Från toppnivån på cirka 4,8 miljarder investerade kronor år 2008 hade investeringsvolymen minskat

¹³ Finansinspektionen (2013) *Bankernas räntor och utlåning, 28 maj 2013 (KV1, 2013)*, http://www.fi.se/upload/43_Utredningar/20_Rapporter/2013/bru_kv1_2013.pdf

¹⁴ För att undvika oönskad konkurrens med de privata bankerna är räntan på lån från Almi högre än på den privata marknaden. OECD (2013) påpekar att det därför är rimligt att tro att entreprenörer som sökt finansiering från Almi har banklån som sitt förstahandsval. Därför är det också sannolikt att de vänt sig till banken först, men att banken avslagit låneansökan alternativt begärt medfinansiering från Almi.¹⁴ Samtidigt kan nämnas att Almi ställer lägre krav på personliga säkerheter än vad de privata bankerna gör, vilket innebär att många entreprenörer kan ha Almi som sitt förstahandsval.

¹⁵ Almi (2015) "1,2 mdr till innovativa företag", <http://www.almi.se/Aktuellt/12-mdr-till-innovativa-foretag/>

¹⁶ Backman, Mikaela (2013) *Nyförstagande och närheten till finansiellt kapital*, Entreprenörskapsforum

till cirka 1,9 miljarder kronor år 2012, en minskning på cirka 60 procent.¹⁷ Nya siffror från Tillväxtanalys visar dock att investeringsaktiviteten ökade något under år 2013, då investeringar motsvarande två miljarder kronor genomfördes.¹⁸

Den svenska marknaden är stor, i ett internationellt perspektiv

Samtidigt som investeringsaktiviteten alltså har minskat framstår venture capital-marknaden i Sverige som stark i ett internationellt perspektiv: utifrån andelen investeringar i procent av BNP mellan åren 2007-2012 ligger Sverige näst högst i Europa med drygt 0,05 procent av BNP. Genomsnittet för EU är drygt 0,03 procent. I ett internationellt perspektiv är det enbart i Israel, USA, Kanada och Ungern som det investeras mer venture capital, i relation till BNP.¹⁹

Det privata kapitalet minskar, medan det offentliga ökar

Vid uppdelning av privata och offentliga fonders investeringar visar statistiken på en kraftig minskning bland de privata investeringarna under perioden 2008 till 2013. Privata investeringar utgör fortfarande den största delen, men under samma period har offentliga investeringar nästan fördubblats och gapet mellan privata och offentliga fonders totala venture capital-investeringar har minskat.

Venture capital-investeringar i Sverige är starkt koncentrerade till storstadsregionerna

Ur ett geografiskt perspektiv är investeringarna i Sverige ojämnt fördelade över landet. Mer än en femtedel av de totala beloppen som i Sverige investeras i storstadsregionerna Stockholm, Västsverige och Sydsverige. Enbart i Stockholmsregionen investeras mer än hälften av de totala beloppen i Sverige. Även det informella venture capital som investeras av affärsänglar och privatpersoner bedöms uppvisa en liknande fördelning: hälften av detta kapital uppskattas investeras i Stockholm och cirka en fjärdedel i Göteborg och Malmö tillsammans.²⁰

4.2 Strategier och handlingsplaner

4.2.1 Den internationella nivån: trender i OECD-länderna

I ett internationellt perspektiv kan följande huvudsakliga trender observeras vad avser policyinsatser för kapitalförsörjning för små och medelstora företag:

- Ökad policyfokus på finansiering i sådd och tidiga faser
- Fortsatt stark fokus på utbudssidan
- Skifte från direkta till indirekta instrument²¹

Majoriteten OECD-länder har haft offentligt finansierade bidrags-, låne- och garantisystem på plats i många år och sedan finanskrisen har omfattningen ökat. Trenden såväl internationellt som i Sverige är ett starkt fokus på att öka utbudet av finansiering, medan insatser för att främja företagets efterfrågan²² är betydligt mindre vanliga. Satsningar på att öka utbudet av externt ägarkapital (riskkapital) ökar i omfattning och blir fler både internationellt och i Sverige, särskilt satsningar på saminvesteringsfonder och fond-i-fonder, upplägg som också syftar till att stimulera det privata kapitalets investeringsvilja. Olika former av skatteavdrag för privata investerare har också ökat något i omfattning och utbredning i vissa OECD-länder, vilket innebär ett visst

¹⁷ Tillväxtanalys (2013a) *Riskkapitalmarknaden i Sverige 2013*, Statistik 2013:07

¹⁸ Tillväxtanalys (2014) *Riskkapitalstatistik 2013: Venture Capital – Investeringar i svenska portföljbolag*, Statistik 2014:05

¹⁹ OECD (2013) "Venture capital investments as a percentage of GDP (US Dollars)", http://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/entrepreneurship-at-a-glance-2013/venture-capital-investments-as-a-percentage-of-gdp-us-dollars_entrepreneur_aag-2013-graph83-en

²⁰ Avdeitchikova (2008)

²¹ Wilson, K. och F. Silva (2013) "Policies for Seed and Early Stage Finance: Findings from the 2012 OECD Financing Questionnaire", *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*, No. 9

²² T.ex. insatser för att öka företagets kännedom om tillgängliga finansieringsmöjligheter och insatser för att göra företagen mer investeringsbara (öka deras "humankapitalförmågor")

skifte från direkta till indirekta policyinstrument för att främja företagens kapitalförsörjning. I tabellen nedan sammanställs utvecklingen i OECD-länderna de senaste fem åren.

4.2.2 EU-nivån: ett flertal initiativ, handlingsplaner och program

Kapitalförsörjning för små och medelstora företag har hög prioritet på EU-nivå. EU-kommissionen arbetar på flera olika sätt tillsammans med medlemsländerna och finansiella institutioner för att främja företagens tillgång till kapital. De huvudsakliga strategierna och handlingsplanerna på EU-nivå är:

- Action plan to improve access to finance for SMEs
- COSME-programmet²³ 2014-2020
- Programmet CIP²⁴ financial instruments 2007-2013
- Horizon 2020: InnovFin – EU Finance for Innovators

Redan under programperioden 2007–2013 uppmuntrade EU-kommissionen medlemsländerna att inom ramen för strukturfondsprogrammen istället för eller som komplement till bidrag (*grants*) använda återbetalningsbara ("revolverande") marknadskompletterande instrument såsom ägar-kapital, kreditgarantier och lån. För programperioden 2014–2020 för EU:s strukturfonder uppmuntrar kommissionen medlemsländerna att öka satsningar på finansieringsinstrument, med motiveringen att de kombinerar offentliga och privata medel i syfte att nå uppsatta mål och dessutom kan medföra avkastning och kapitalet kan därmed användas flera gånger.²⁵ Kapitalförsörjning i form av externt ägarkapital (venture capital) har också en framträdande roll i de svenska strukturfondsprogrammen för perioden 2014-2020 (se vidare nedan).

4.2.3 Sverige: flera statliga bolag och stiftelser i ett svåröverskådligt system som vuxit fram under lång tid

I Sverige (2011) förvaltar offentliga riskfinansiärer, för såväl låne- och externt ägarkapitalverksamhet, cirka 17 miljarder kronor (exkl. regioner och universitetsnära riskkapitalbolag). Av dessa är cirka 10 miljarder kronor avsatta för investeringar i externt ägarkapital (exklusive Sjötte AP-fondens investeringar i ägarkapital). Flera statliga bolag och stiftelser har i uppdrag att förbättra tillgången till kapital för företag och systemet med olika statliga aktörer har vuxit fram under lång tid, som ett resultat av ett flertal separata utredningar och har kritiserats för bristande transparens och överlappande verksamheter. Den svenska staten har spelat en aktiv roll i att försöka stimulera en vital riskkapitalmarknad och att åtgärda "kapitalgapet" i tidiga skeden (Ds 1994:52, 1994; SOU 1981:95, 1981; SOU 1996:69) och statlig finansiering med ägarkapital har förekommit i olika skepnader sedan 1970-talet.²⁶

I betänkandet *Innovationer och företagande – Sveriges framtid* (SOU 2008:121) föreslogs åtgärder för att effektivisera statens insatser på kapitalförsörjningsområdet. Sedan dess har de statliga bolagen Innovationsbron AB och Almi Företagspartner AB slagits ihop i syfte att koncentrera statens insatser till skeden och segment där det finns ett tydligt behov av marknadskompletterande finansiering. Samtidigt har nya aktörer tillkommit i form av de statliga bolagen Inlandsinnovation AB och Fouriertransform AB och inom ramen för strukturfondsperioden 2007-2013 har Sverige för första gången använt strukturfondsmedel till riskkapitalinvesteringar i små och medelstora företag i tidiga skeden, genom en satsning på elva regionala saminvesteringsfonder. Bakom fonderna, som finansieras av nationella och regionala medfinansiärer, står Almi Invest,

²³ Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-Sized Enterprises

²⁴ Competitiveness and Innovation framework Programme

²⁵ Tillväxtverket (2015) *Förhandsbedömning för stöd till finansieringsinstrument inom den Europeiska regionala utvecklingsfonden 2014-2020*, Rapport 0183

²⁶ Riksrevisionen (2014) och Tillväxtanalys (2010) *Staten och riskkapitalet, Delrapport 1: Metodbeskrivning och kunskapsöversikt*, Rapport 2010:01, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser: Östersund

Norrlandsfonden och Inlandsinnovation. I Stockholms programområde agerar Almi Invest Stockholm, som finansieras av Almi Företagspartner och Tillväxtverket.²⁷

Dessutom finns i det nya, nionde strukturfondsprogrammet som är nationellt, planer på ytterligare två riskkapitalfonder: en saminvesteringsfond för investeringar i företag inom Clean-tech/miljöteknik samt en fond-i-fond som ska investera i nya venture capital-fonder, i syfte att främja den privata marknaden.²⁸ Den svenska staten och andra offentliga aktörer fortsätter därmed att spela en aktiv roll i att försöka stimulera riskkapitalmarknaden och att åtgärda "kapitalgapet" i tidiga skeden, med särskild tyngdpunkt på insatser som ökar *utbudet* av kapital.

4.2.4 Stockholm: kapitalförsörjning ett prioriterat område i tillväxtarbetet

Under hösten 2011 utarbetades prioriteringar i det regionala tillväxtarbetet i Stockholm som ett led i förberedelser inför programperioden för strukturfonderna 2014-2020. Utmaningarna i RUF 2010 utgjorde grunden för dessa prioriteringar. Dessa ska ha en tydlig och prioriterad roll i det regionala tillväxtarbetet och i den framtida sammanhållningspolitiken.²⁹ För att stärka Stockholmsregionens konkurrenskraft har fem områden identifierats som särskilt viktiga, som finns beskrivna i Stockholmsregionens handlingsprogram "Världens mest innovationsdrivna ekonomi" med sikte på år 2025 och i Stockholmsregionens innovationsstrategi. Ett av dessa områden är kapitalförsörjning och i handlingsprogrammet identifieras följande insatser:

- bevaka den nationella aktiviteten, eftersom ramarna för kapitalförsörjningen i stor utsträckning regleras på nationell nivå
- undersöka alternativ finansiering av en regional investeringsfond
- genomföra informationsinsatser riktade mot framförallt politiker – med kunskapsmaterial och seminarier där goda exempel från andra länder och potentialen i EU-reglementet lyfts fram inleda en dialog med industrin – det finns goda exempel på hur industrin tar ett regionalt ansvar genom att till exempel scouta små innovativa företag i regionen.

4.3 Kommunal rådighet

Enligt Kommunallagen kap. 2 § 8 får kommuner och landsting "genomföra åtgärder för att allmänt främja näringslivet i kommunen eller landstinget". Men, "individuellt inriktat stöd till enskilda näringsidkare får lämnas bara om det finns synnerliga skäl för det." Det är således svårt för en kommun att direkt stödja företag med finansiering, men kommunen kan ha en viktig roll i att *informera* företagen om tillgängliga finansieringsmöjligheter regionalt och nationellt och därigenom fungera som en intermediär, eller lots, mellan företagare och finansiering. Denna roll kan innebära ett flertal olika insatser: företagsbesök, företagarrträffar i grupp och god information på kommunens hemsida om olika källor till bidrag, lån och ägarkapitalfinansiering och vad som kännetecknar olika finansieringsformer.

Såsom framgick av genomgången av olika finansieringskällor är olika former av kapitaltillskott från grundare eller närstående den huvudsakliga finansieringskällan för de flesta företag. Detta innebär att åtgärder som kan stärka företagets egna kapital blir viktiga, med andra ord åtgärder som stärker företagsklimatet generellt i kommunen och därmed skapar förutsättningar för företagen att använda sina resurser på mest effektiva sätt.

²⁷ Riksrevisionen (2014) och Tillväxtanalys (2010)

²⁸ Tillväxtverket (2015) "Nationella regionala investeringsprogrammet"

²⁹ Förslag till regionalt strukturfondsprogram för investeringar i tillväxt och sysselsättning i Stockholm 2014-2020

5. BESÖKSNÄRING

5.1 Omvärldsfaktorer och trender

5.1.1 Ökat resande i Sverige och i världen

Besöksnäringen – och mer specifikt turismnäringen – är en starkt växande näring. Medan Sveriges totala export ökat med 57 procent sedan år 2000 har turismens exportvärde under motsvarande period ökat med 160 procent. Sett till hela den svenska exporten har turismens andel ökat från 3,9 procent år 2000 till 6,4 procent under 2013.³⁰ Besöksnäringen är relativt sett sysselsättningsintensiv. Under 2013 var medeltalet sysselsatta med turism 173 000, en ökning med 32 procent sedan 2000.³¹

Ökade reala inkomster, fler betalda semesterdagar, förbättrad mobilitet och ökade utbildningsnivåer är faktorer som bidragit till en ökad efterfrågan inom besöksnäringen inom Sveriges gränser. Även ur ett globalt perspektiv har efterfrågan på resor och utlandssemestrar ökat vilket bland annat hänger ihop med en ökad medelinkomst, ökad befolkning samt ett ökat antal flygresor. I den internationella konkurrensen står sig Sverige relativt väl. I World Economic Forum Index placerar sig Sverige på en niondeplats.³² I mätningen lyfts Sveriges styrkor inom miljö och hållbarhet, lagar och regler, en fungerande IT-infrastruktur och kvaliteten i vår naturomgivning.³³

5.1.2 Paketering, produktifiering och tematisering

Besöksnäringen är en högst trendkänslig bransch där såväl privata som offentliga aktörer behöver följa utvecklingen i omvärlden för att upprätthålla konkurrenskraften gentemot andra destinationer (såväl länder som andra orter). En framträdande trend som präglar besöksnäringen är att utforma teman och arbeta med paketering. Hur teman och paket utformas har kommit att förändras över åren men generellt har det kommit att bli mer fokus på att ta tillvara på destinationens/ortens unika värden, det kan handla en särpräglad omgivning, historia, närheten till skärgård och stad eller konst och kulturarv. Besökarna i Sverige utgörs till stor del av köpstarka grupper som söker en kombination av upplevelser. Valen av teman har därför ofta utformats utifrån tanken om en aktiv semester där besökarna kan uppleva kultur och sevärdheter i kombination med segling, cykling, fisketurer och vandring. Betoningen på paketering grundar sig på tanken om att erbjuda en kombination av upplevelser och att skapa ett erbjudande som utgår från en större kontext.

5.1.3 Hållbarhet

Hållbarhet är en av de tydligaste trenderna och kan innebära olika saker för besöksnäringen i olika länder, men har i Sverige kommit att i första hand handla om energianvändning, utsläpp och markanvändning. Andra exempel på hållbarhetsfokus är satsningar på minskad bilturism och hänsynsfull turism, vilka är två av målen som upprättats av boverket i "Vision för Sverige 2025".³⁴ Kollektivtrafiken når nu också ett stort antal av regionernas lokala besöksmål. Andelen semesterresor med kollektivtrafik till de större resmålen har mångdubblats.³⁵

5.1.4 Digitalisering och innovationer inom besöksnäringen

Digitaliseringen har en stor inverkan på besöksnäringen och yttrar sig främst genom att resebyråer förvinner och hotell eller flyg bokas via söktjänster på internet, vilket understryker vikten av att vara bokningsbar på internet för lokala besöksmål.³⁶ Digitalisering kan även tänkas vara grunden till att trenden med "sharing economy" har fått ett stort genomslag för besöksnäringen.

³⁰ Tillväxtverket, (2014). *Fakta om svensk turism*.

³¹ Ibid.

³² World Economic Forum, (2013). *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013*, 17.

³³ Blanke, J., Chiesa, T., (2013). *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 – reducing barriers to economic growth and job creation*.

³⁴ Boverket. *Vision för Sverige 2025*. Hämtad (2015-03-24).

³⁵ Boverket. *Gynna besöksnäringen, vision för Sverige 2025*. Hämtad (2015-03-24).

³⁶ Visit Sweden, (2013). *Löpande omvärldsanalys*.

AirBnB och Coachsurfing är två exempel inom besöksnäringen på kraftig frammarsch. Medvetenheten om att allt fler lämnar omdömen på internet har även kommit att öka förståelsen för vikten av god service bland näringsidkare och bland aktörer som erbjuder fortbildning för aktörer inom besöksnäringen. Alltmer fokus läggs idag på hemsidesanalyser samt andra internetanalyser, vilket innefattar att analysera företagets aktiviteter på facebook, deras närvaro i övriga sociala medier samt vilken information som finns tillgänglig på hemsidan.

Andra områden som kommit att bli uppmärksammade inom besöksnäringen är det lokala värdskapet. Allt fler turistkontor har lagts ned vilket har föranlett ett behov av att sprida information på nya sätt. Behovet av att samverka och samarbeta och dela med sig av sina kunder har därför växt. Vidare har intresset för det svenska kulturarvet och matkulturen ökat vilket bidragit till att fler aktörer arbetar för att skapa paket och erbjudanden som tillmötesgår dessa önskemål.

5.2 Strategier och handlingsplaner

På EU-nivå återfinns främst EU-kommissionens *plan för turistnäringen* där näringen har utpekats ha hög prioritet och uttrycks spela en nyckelroll för ekonomin i Europa.³⁷ Ökad konkurrenskraft bland näringens företag samt hållbart och ansvarstagande resursanvändning ligger högt på agendan. Kommissionen har även upprättat en implementeringsplan som uppdateras kontinuerligt där insatser och omfattande turismrelaterade initiativ som skall implementeras tillkännages.³⁸ Förutom omfattande projektmedel som betalas ut till turismsatsningar inom strukturfonderna pågår även riktade EU-initiativ såsom *turism för seniorer*, *cykelturer*, *kulturturism* samt initiativ *för att öka besöksnäringens omsättning under lågsäsonger* (Calypso). Projekt som tilldelats strukturfondsfinansiering har framförallt varit relaterade till kvalitetsförbättringar, ökning av antalet rum respektive antalet gästnätter, produktutveckling och diversifiering.

I dagsläget finns ingen politiskt antagen nationell strategi i Sverige. Däremot finns näringens nationella strategi som tagits fram av Svensk Turism AB. **Nationell strategi för besöksnäringen** pekar ut vägval för att åstadkomma en så positiv utveckling som möjligt för besöksnäringen på medellång sikt (år 2015) och lång sikt (år 2020).³⁹ Strategin vilar på en vision om att Sverige år 2020 är ett av Europas mest attraktiva resmål med starka varumärken på nationell och destinationsnivå. Strategins tre fokusområden är Destinationsutveckling och teman, Offensiv marknadsföring och försäljning samt En samordnad besöksnäring. Enligt strategin utgörs en viktig utgångspunkt av att utveckla lokala strategier utifrån förutsättningar som finns på destinationen i kombination med övergripande och vedertagna principer och system, och att på så sätt skapa förutsättningar att attrahera besökare och skapa mer volym och nya affärer.⁴⁰

Den **nationella innovationsstrategin** syftar till att bidra med ett innovationsklimat som med sikte på år 2020 kan ge de bästa möjliga förutsättningarna för innovation i Sverige. Utveckling av innovationer inom besöksnäringen lyfts i strategin som ett sätt att bidra till mer attraktiva innovationsmiljöer i Sverige.⁴¹ Vikten av att innovationer och nya informationsteknologier lyfts även i EU:s politik för besöksnäringen och uttrycks vara ett område som kommer att utvecklas allt mer fram till 2020.⁴²

På den regionala nivån kan **Stockholmsstrategin 2020** lyftas fram. Målen inom denna strategi utgörs av att Stockholm ska vara ett besöksmål i världsklass och upplevas som säker, välkomnande och hållbar destination samt att antalet gästnätter och antalet anställda inom besöksnä-

³⁷ European Commission, (2010). *Communication from the Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the regions.*

³⁸ European Commission, (2010). *Implementation rolling plan of tourism action framework.*

³⁹ Svensk Turism, (2010). *Nationell strategi för svensk besöksnäring – hållbar tillväxt för företag och destinationer.* s 7

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Regeringskansliet, (2012). *Den nationella innovationsstrategin.*

⁴² European Commission, (2010). *Communication from the Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the regions.*

ringen skall öka med 50 procent, samt att det turistekonomiska inflödet ska öka med 80 procent. Huvudstrategierna innebär i korthet att öka tillgängligheten genom fler bäddar och fler direktförbindelser, få en gemensam målbild inom hela länet, öka den internationella marknadsföringen, skapa en ny finansieringsmodell och säkerställa ett gott värdskap.⁴³

Inom ramen för Stockholmsstrategin har även **Skärgårdsstrategin - destinationsutveckling av Stockholms skärgård för internationella marknader** (kallas vanligen enbart Skärgårdsstrategin) upprättats. Satsningen drivs i samarbete mellan 16 parter i skärgården och finansieras till hälften av Tillväxtverket.⁴⁴

5.3 Kommunal rådgivning

I Sverige har en majoritet av kommunerna någon form av verksamhet riktad till turist- och besöksnäringen. Ofta är denna organiserad som en del av den kommunala förvaltningen, men det förekommer även olika former av mer fristående arrangemang i form av bolag, stiftelser eller föreningar. De aktiviteter som är vanligt förekommande inom kommunen gällande besöksnäringen handlar om information till turister och kommuninvånare, marknadsföring av kommunen/destinationen, försäljning och bokning inom och ibland utom kommunen, långsiktig utveckling av destinationen, deltagande i övergripande näringslivsutveckling samt produktutveckling/paketering. Eftersom det turistiska erbjudandet i regel är en sammansättning tjänster och produkter från såväl privata aktörer som stat och kommun har det offentliga många gånger en roll i samordningen av dessa produkter, samt i marknadsförings- och försäljningsleden.⁴⁵

Besöksnäringen är en näring som är beroende av god infrastruktur, väl fungerande service och enkel framkomlighet. Det är ofta av vikt att det finns ett utbud av olika aktiviteter, sevärdheter och förströelser för att uppfattas som en attraktiv destination. Kommunens interna och externa attraktivitet har en direkt koppling mellan dessa faktorer. Följaktligen innebär en större variation i serviceutbudet med fler tjänster av högre kvalitet och med längre öppettider/säsonger en ökad attraktivitet och för kommunen och den offentliga arenan kan insatser innebära ökade skatteintäkter och fler arbetstillfällen inom besöksnäringens område.

I det kommunala ansvaret ligger infrastruktur och basservice samt att sköta samordningen mellan olika aktörer. Att erbjuda synlighet för företag och aktörer på kommunens hemsida eller på särskilda portaler är ett annat sätt en kommun kan bidra. Vidare finns goda exempel på hur kommuner gått samman i avsiktsförklaringar för att utveckla besöksnäringen. Detta är ofta lyckosamt då arbetet med att stärka besöksnäringen inte sällan präglas av att en destinations gränser inte följer kommungränserna. Därmed har det visat sig framgångsrikt att samverka över kommungränserna i att marknadsföra destinationen.

Det behövs ökad kompetens inom besöksnäringen. Med anledning av att en stor del av de anställda inom besöksnäringen kommer direkt från gymnasiet kan ökad fokus läggas på att de för näringen aktuella gymnasieutbildningarna har ett relevant innehåll samt att de håller en god kvalitet. Detta för att säkerställa att goda förutsättningar finns för näringens fortsatta utveckling. Nedan följer exempel på de områden som kommunen kan hantera för att främja besöksnäringens utveckling och bidra till såväl intern som extern attraktivitet:

- Satsa på kollektivtrafik till besöksmål
- Identifiera områden för turism i översiktsplanen för att redan i planeringen ta hänsyn till besöksnäringen och dess möjligheter/behov
- Säkerställa att skyltningen är tillfredsställande

⁴³ Länsstyrelsen Stockholm, (2012). *Stockholmsstrategin 2020 – Så ska besöksnäringen öka med 50 procent*.

⁴⁴ Skärgårdsstrategin 2020. *Stockholms skärgård - året-runt-destination i världsklass*. Hämtad (2015-03-25).

⁴⁵ Svensk Turism AB, (2010). Nationell strategi för svensk besöksnäring.

- Bidra till att besöksnäringen och föreningslivet träffas, knyter kontakter med varandra, anordnar mötesplatser samt verka för fler evenemang
- Medverka med olika former av stöd till evenemangsarrangörer
- Medverka till och stärka satsningarna på entreprenörerna och deras utvecklingsmöjligheter/företagsutveckling
- Sprida en positiv syn till kommuninvånarna kring besöksnäringens betydelse för den lokala utvecklingen och sysselsättningen

5.4 Indikatorer för uppföljning

Det finns indikatorer som återkommande används för att mäta utvecklingen inom besöksnäringen. Det kan exempelvis utgöras av mätningar av:

- Ökat antal gästnätter
- Ökat antal besökare på lågsäsonger,
- Antal sysselsatta och omsättning i branschen hotell och restaurang, samt
- Mätning av antal produkter eller tjänster som utvecklats efter en strategisk satsning.

Utifrån såväl internationella som nationella trender avseende mål som fokuserar på kvalitetssystem och ökat antal utländska besökare kan även dessa teman utgöra goda indikatorer i utvecklingsarbetet. Indikatorer med inriktning mot att mäta kvalitén utifrån färdiga kvalitetssystem kan utgöras av exempelvis tillgänglighet (för funktionshindrade) samt ekologisk hållbarhet i verksamheten. Fler exempel på indikatorer som här kan nämnas är antal företag som finns bokningsbara online och antal företag som har informationsmaterial/hemsida på engelska och andra språk.

6. DIGITALISERING

6.1 Omvärldsfaktorer och trender

6.1.1 Näringslivets digitalisering

Digitaliseringen är samhällets mest omvälvande kraft. Digitaliseringen utgör idag fundamentet för en mycket stor andel av samhällets ekonomiska utveckling. Enbart IKT-sektorn i sig stod för 42 procent av produktivitetstillväxten i den svenska ekonomin under åren 2006-2013.⁴⁶ Produktivitetstillväxten som IKT-sektorn genererar är särskilt starkt knuten till Stockholm. Ingen kan idag säga hur viktig digitaliseringen är för samhällets ekonomiska utveckling. Det vi med säkerhet vet är att digitaliseringen utgör en radikal transformativ kraft för de allra flesta betydande näringar i Sverige och att den har ritat om spelplanen för Sveriges företag. Digitaliseringen möjliggör automatiseringen och robotiseringen. Den möjliggör för effektiviserande och kostnadssänkande operativa processer i företagen. Den möjliggör deltagande i globala värdekedjor och den möjliggör helt nya typer av affärsmodeller och kunderbjudanden.

Ett antal globala trender under de senaste åren har haft eller förväntas få särskilt stor påverkan på förutsättningarna för företagande:

- Stora data – stora datamängder analyseras och används för att fatta beslut
- Molntjänster – programvaruanvändning och lagring av data via internet för att tillgodose slutanvändarnas behov
- Sakernas internet – apparater, maskiner, fordon etc. kopplas upp mot internet som möjliggör övervakning och styrning av exempelvis en tvättmaskin, lastbil eller värmepump

Gemensamt för dessa trender är att utvecklingen går mycket fort. Varje år fördubblas antalet uppkopplade enheter.⁴⁷ De företag som lyckas anpassa sina verksamheter och affärsmodeller till dessa nya realiteter kommer också bli de företag som blir framgångsrika.

6.1.2 Digitaliseringen av det offentliga

På samma sätt som digitaliseringen går igenom alla former av företagsutveckling in i själva kärnverksamheterna för företagen, utgör digitaliseringen också en viktig motor för förändringen av det offentliga Sverige. Digitaliseringen öppnar upp möjligheter för att ta nya grepp kring stora samhällsutmaningar inom ett flertal områden såsom hälsa, utbildning och miljö.⁴⁸ Med utgångspunkt i den digitala utvecklingen som en betydande samhällsförändring är det möjligt att urskilja ett antal betydande trender som präglar digitaliseringsområdet med särskilt relevans för den kommunala nivån. Nedan listas dessa huvudsakliga trender.

- Ökat behov av digital kompetens i såväl privatlivet som i arbetslivet
- Krav på ökad överföringshastighet för att möjliggöra hanteringen av större mängder data – Bredband som en förutsättning för samhällsutvecklingen
- E-förvaltning och öppna data blir allt större del av den offentliga verksamheten (modernisera och effektivisera den offentliga sektorn)
- Digitaliserade välfärdstjänster blir allt mer utbredda
- Digitalisering ur ett jämställdhetsperspektiv

Digital kompetens lyfts fram som en förutsättning för att alla ska kunna ta del av de möjligheter som digitaliseringen erbjuder. Behovet av att ha tillgång till, och kunna använda sig av, digitala verktyg och tekniker är stort och ökar för varje år i takt med att allt större delar av arbetslivet, samhällslivet och privatlivet digitaliseras. Behovet av *kompetensutveckling* varierar till innehåll och omfattning, men finns i alla delar av samhället och inom alla kompetensnivåer.⁴⁹ I takt med digitaliseringens framfart har det även blivit mer fokus på det *digitala utanförskapet* som för-

⁴⁶ Tillväxtanalys (2015), *Rapport 2014: 13 - Digitaliseringens bidrag till tillväxt och konkurrenskraft i Sverige*.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Stiftelsen för internetinfrastruktur (2014).

⁴⁹ Regeringskansliet (2011) *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*.

stärks.⁵⁰ För att motverka det digitala utanförskapet och stärka den digitala kompetensen i Sverige genomförs bland annat insatser som syftar till att öka tillgänglighet och användbarhet när det gäller offentliga e-tjänster. *Utbildningssystemet* lyfts här fram som det främsta verktyget för att rusta individer med digitala kunskaper och färdigheter. Under de senaste åren har skolans styrdokument setts över och förändrats för att ge förutsättningar för bättre digital kompetens hos lärare, elever och studenter.⁵¹

En väl utbyggd IT-infrastruktur med hög överföringskapacitet krävs för att ge likvärdiga förutsättningar för företagande, samhälle och individer i olika delar av landet. Användandet av bredband och internet är så omfattande att denna typ av infrastruktur är lika nödvändig för samhällets utveckling som hamnar, järnväg och vägar.⁵² I ett alltmer digitaliserat samhälle ställs även ökade krav på att kunna lagra och hantera stora datamängder, så kallad big data. De växande datamängderna gör bland annat att efterfrågan på bredband med hög överföringskapacitet är stark.⁵³ Att öka tillgången till hög överföringskapacitet har kommit att hamna alltmer i fokus för att säkra att svenska företag kan stå sig i konkurrens med företag i resten av världen.⁵⁴ Att utveckla och bygga ut bredbandsnätet är en högt prioriterad fråga i stora delar av landet. Post- och Telestyrelsens årliga bredbandskartläggning visar att bredbandsutbyggnaden fortsätter.⁵⁵ Rambölls uppföljning av arbetet med att ta fram och genomföra regionala digitala agendor visar att infrastruktur är ett av de vanligaste sakområdena som lyfts fram i de regionala digitala agendorna.⁵⁶

Arbetet med att modernisera och effektivisera den offentliga sektorn för att ge bättre service åt medborgarna via digitala lösningar framhålls av regeringen som en prioriterad del av digitaliseringsarbetet. En ökad samordning utgör en av de stora utvecklingspotentialerna när det handlar om e-förvaltning. Regeringen har beslutat att förstärka styrningen och samordningen av IT-användningen i statsförvaltningen. Under perioden 2015-2018 kommer 45 miljoner kronor att satsas årligen på innovativa och samverkande digitala lösningar. Ett antal statliga myndigheter får i uppdrag att vara utvecklingsmyndigheter och genomlysa utpekade områden ur ett digitaliseringsperspektiv. Bland annat ska följande områden prioriteras under 2015: *Digitala lösningar för ökat bostadsbyggande, bättre utnyttjande av miljöinformation speciellt geografisk miljöinformation, förenklat företagande samt en mer ändamålsenlig informationshantering i vården som underlättar personalens arbete samt förenklar situationen för patienten.* Dessutom ska IT-drift och datorhallar, användning av IT-konsulter genomlysas för att identifiera effektiviseringsmöjligheter.⁵⁷

Digitaliseringen innebär även högre krav på att offentliga aktörer ska öppna upp och möjliggöra för andra att använda data. Användning av öppna data och användning av sociala medier ökar möjligheterna till allmänhetens insyn och delaktighet. Regeringen har för avsikt att under perioden 2015-2018 prioritera insatser som syftar till att göra det lättare att hitta och använda öppna data och statliga tjänster som kan användas av andra system så att innovation kan stödjas.⁵⁸

Med en åldrande befolkning ställs stora krav på välfärdssystemen, där digitaliseringen kan utgöra ett verktyg för att hantera både dagens och morgondagens utmaningar. Under de senaste åren har kommuner och landsting fokuserat en stor del av digitaliseringsarbetet till e-hälsa. Arbetet

⁵⁰ Digital delaktighet för personer i digitalt utanförskap.

⁵¹ "It i skolan" <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/itiskolan>

⁵² Regeringskansliet (2011) It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige.

⁵³ Regeringskansliet (2011) It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige.

⁵⁴ The Swedish Big Data Analytics Network (2012). *Big data Analytics. A research and Innovation Agenda for Sweden.*

⁵⁵ Post- och Telestyrelsen (2014) PTS Bredbandskartläggning 2013 – en geografisk översikt av bredbandstillgången i Sverige.

⁵⁶ Ramböll (2014) Nulägesanalys 2 Regionala digitala agendor. s 3f

⁵⁷ "Budget för informationssamhället" <http://www.regeringen.se/sb/d/2373/a/16433>

⁵⁸ "E-förvaltning" <http://www.regeringen.se/sb/d/12960>

koncentreras i mångt och mycket på att leverera nyttoeffekter av olika e-tjänster inom vård- och omsorg, leverera fler personliga e-tjänster för alla invånare, en kraftsamling för samordning och utveckling av e-hälsa i kommunal hälso- och sjukvård och socialtjänst samt ökat samspel med närliggande nationella och internationella reformprocesser och initiativ.⁵⁹

Inom området IT och jämställdhet finns mycket kvar att göra. En av utmaningarna handlar om att engagera fler kvinnor i it-relaterade utbildningar och yrken. Det råder idag en sned könsfördelning bland såväl yrkesverksamma i IT-branschen som inom IT-utbildningar vid universitet och högskolor.

6.2 Strategier och handlingsplaner

Våren 2010 presenterade EU-kommissionen en **Digital Agenda för Europa**, som ett av sju huvudinitiativ i EU:s övergripande strategi för tillväxt EU2020.⁶⁰ Den europeiska agendans övergripande mål är att utveckla en digital inre marknad i syfte att skapa en smart, hållbar och inkluderande tillväxt i Europa. Agendan innehåller ett hundratal åtgärdsförslag och bland dessa finns såväl nya rättsakter som mer stödande policyinitiativ.⁶¹ Agendans förslag är uppdelade i sju prioriterade områden som utgörs av olika aspekter av digitalisering.⁶²

It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige antogs av regeringen hösten 2011 och pekar ut en gemensam inriktning och ett övergripande mål för svensk IT-politik. Enligt agendan ska Sverige vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Med utgångspunkt i IT-användaren lyfter agendan fram behov av insatser inom följande fyra strategiska områden: lätt och säkert att använda, tjänster som skapar nytta, infrastruktur samt IT:s roll för samhällsutvecklingen. Sammanlagt 22 underområden, som till exempel digitalt innanförskap, offentlig förvaltning, bredband samt forskning och innovation, representerar de sakfrågor som svensk IT-politik kommer att fokusera på.⁶³ Den digitala agendan för Sverige ställer sig även bakom det mål som angavs redan 2009 i regeringens **Bredbandsstrategi för Sverige**.⁶⁴

Med utgångspunkt i de strategiska områden som formulerats i den digitala agendan för Sverige har strategier inom olika politikområden utarbetats. E-förvaltningsstrategin **Med medborgaren i centrum – för en digitalt samverkande statsförvaltning** syftar till att skapa en enkel, öppen och effektiv statsförvaltning som utgår från medborgarnas, företagens och organisationernas behov. Strategin innehåller delmål kring en ökad samverkan inom offentlig sektor och med privat sektor, öppna data och en effektivare förvaltning.⁶⁵ Sveriges kommuner och landstings **Strategi för eSamhället** har tagits fram för att stödja utvecklingen av e-förvaltning inom kommunal sektor. Strategin, som antogs år 2011, pekar ut tre övergripande mål för kommunal sektors utveckling av e-förvaltning som bidrag till e-samhället: enklare vardag för privatpersoner och företag, smartare och öppnare förvaltning stödjer innovation och delaktighet samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten.⁶⁶

Redan 2010 antogs **Nationell eHälsa – strategin för tillgänglig och säker information inom vård och omsorg** som handlar om hur framtidens vård och omsorg som helhet ska fungera och förbättras med hjälp av e-tjänster.⁶⁷ Under 2014 påbörjades även arbetet med att formulera en **Nationell strategi för skolans digitalisering**. De prioriterade områdena inom

⁵⁹ "eHälsa i Sverige" <http://www.nationellehalsa.se/>

⁶⁰ Europa 2020 – En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla, KOM(2010) 2020

⁶¹ Europeiska kommissionen (2010) *Digital Agenda för Europa*. s 3

⁶² En pulserande digital inre marknad, Interoperabilitet och standardisering, Tillit och säkerhet, Snabb och ultrasnabb internetillgång, Forskning och innovation, Främjande av digital kompetens, digitala färdigheter och digital integration, samt Vinster för EU-samhället som möjliggörs av it

⁶³ Regeringskansliet (2011) *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*. s 15f

⁶⁴ Regeringskansliet (2011) *Bredbandsstrategi för Sverige*.

⁶⁵ Regeringskansliet (2012) *Med medborgaren i centrum - regeringens strategi för en digitalt samverkande statsförvaltning*. s 7

⁶⁶ Sveriges Kommuner och Landsting (2011) *Strategi för eSamhället*.s 7f

⁶⁷ Regeringskansliet (2010) *Nationell eHälsa – strategin för tillgänglig och säker information inom vård och omsor*. s 5

denna strategi är: elevernas lärande, ledning och styrning, infrastruktur, likvärdighet och resurser samt professionens praktik och kompetens.⁶⁸

Länsstyrelsen Stockholm har ställt sig bakom den digitala agendan för Sverige och ingått ett regionalt signatärskap som innebär att Länsstyrelsen ska verka för att ta fram en regional digital agenda. Bland annat Kommunförbundet i Stockholms Län och IT-forum, en sammanslutning av länets kommuner, Stockholms läns landsting deltar i arbetet. I dagsläget fungerar agendan mer som ett övergripande dokument och mindre som en handlingsplan. Stockholms digitala agenda har dock tagit fasta på ett antal områden som kommer att vara i fokus framöver, vilka utgörs av digitalisering kopplat till bland annat transport och samhällsbyggnad, interoperabilitet, innovation (med koppling till innovationsstrategin) samt öppna data.

6.3 Kommunal rådighet

Av *IT i människans tjänst – en digital agenda för Sverige* framgår att de offentliga aktörerna har ett ansvar för att skapa goda förutsättningar för utveckling av nya tjänster och etablering av infrastruktur. Det offentliga svarar för att utveckla, effektivisera och göra den egna förvaltningen mer tillgänglig med hjälp av IT. I agendan framhålls dessutom att kommuner har ett särskilt ansvar för att vara förebilder och pådrivande i arbetet med att alla ska kunna använda IT. Då Sveriges kommuner har olika förutsättningar vad gäller ekonomiska medel och kompetens har det föreskrivits att digitaliseringsarbetet ställer krav på nya former av samarbete med fler och nya aktörer på området liksom lokala, nationella och internationella aktörer. En stor del av detta handlar enligt den digitala agendan om att stimulera innovativt tänkande och utveckling av nya metoder och arbetssätt.⁶⁹ Under 2015 inleds en dialog med SKL om hur digital samverkan mellan kommun och landsting kan förbättras och förenklas.⁷⁰

Kommunen har möjlighet att göra insatser inom de flesta av de 22 sakområden som pekas ut som prioriterade i Digital agenda för Sverige. Kommunen ansvarar, som huvudmän för grundskolor och gymnasieskolor, för att elever ges möjlighet att utveckla sin digitala kompetens. Ett sätt att stärka den digitala kompetensen hos skolans personal är att utnyttja IT som en plattform vid kompetensutveckling.⁷¹ Kommuner har tillsammans med landsting ett stort ansvar för att stärka digitaliseringen inom hälso- och sjukvård samt socialtjänsten. För kommunens del handlar det till exempel om att säkerställa att vårdpersonal har tillgång till välfungerande och samverkande elektroniska stödsystem.⁷²

Det arbete som kommunen kan göra för att främja och stödja digitaliseringen av näringslivet bör utgå från näringslivets specifika utmaningar och behov. Insatser för att främja digitaliseringen bland företagen kan exempelvis handla om att erbjuda attraktiva och användarvänliga e-tjänster för företagen, erbjuda stöd-, informations- och marknadsföringsinsatser kopplat till kompetensförsörjning, exempelvis kring rekrytering av IT-specialister, samt säkerställa en välfungerande digital infrastruktur.

⁶⁸ "Nationella strategi-bloggen" <http://nationellstrategi.skblogg.se/>

⁶⁹ Regeringskansliet (2011) *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*

⁷⁰ "Budget för informationssamhället" <http://www.regeringen.se/sb/d/2373/a/16433>

⁷¹ Regeringskansliet (2011) *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*. s 34

⁷² Regeringskansliet (2011) *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*. s 30

7. JÄMSTÄLLDHET OCH INTEGRATION

7.1 Omvärldsfaktorer och trender

Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett av EU:s värden och ingår i Lissabonfördraget som ett av gemenskapens grundläggande mål. Jämställdhet finns också med i EU:s stadga om grundläggande rättigheter som är en del av fördraget. Det strategiska jämställdhetsarbetet inom EU utgår från femåriga handlingsprogram som kommissionen upprättar. I nuvarande *Strategi för jämställdhet mellan kvinnor och män 2010-2015* betonas jämställdhetens bidrag till ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling.⁷³ Därmed har strategin en tydlig koppling till EU:s tillväxtstrategi *Europa 2020*, som bland annat anger att 75 procent av européerna ska vara i arbete år 2020. För att målet ska kunna nås krävs ett medvetet jämställdhetsarbete så att kvinnors sysselsättningsnivå höjs.

Jämställdhetsperspektivet återfinns även inom de regionala strukturfondsprogrammen. Jämställdhet är ett av tre horisontella kriterier i *Europeiska regionalfonden (ERUF)*, vilket innebär att alla projektansökningar bedöms utifrån hur väl jämställdhet integreras i projektets planering, genomförande och uppföljning.⁷⁴ I Sverige utgör ERUF utvecklingsinvesteringar som uppgår till 8 miljarder sek. *Europeiska socialfonden (ESF)*, som används för att förstärka och utveckla den nationella arbetsmarknadspolitiken, ska enligt Europaparlamentets och rådets förordning bidra till lika villkor för kvinnor och män på arbetsmarknaden. Jämfört med föregående programperiod har EU-kommissionen skärpt kraven på jämställdhet i regelverket för programperioden 2014-2020. Från att tidigare ha varit ett bör-krav är det nu ett skall-krav att inkludera jämställdhetsperspektiv i samtliga program och insatser. Detta leder även till skärpta krav beträffande jämställdhet för ESF-programmet i Sverige.⁷⁵

7.2 Strategier och handlingsplaner

Det övergripande målet för den nationella jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Utifrån detta arbetar regeringen med fyra delmål som handlar om:

- jämn fördelning av makt och inflytande
- ekonomisk jämställdhet
- jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
- att mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Jämställdheten i Sverige har tagit avgörande steg framåt, men utvecklingen går relativt långsamt i flera avseenden. Sverige går till exempel mot ett jämnare uttag av föräldrapenning, men kvinnor tar fortfarande ut merparten av dagarna med föräldrapenning. Även skillnaden mellan kvinnors och mäns tid i obetalt arbete minskar, men beror främst på att kvinnors obetalda tid minskar. Under de senaste decennierna har Sverige tagit små steg mot en mindre könssegregerad arbetsmarknad. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män är nästan oförändrade jämfört med för 20 år sedan.⁷⁶ När det gäller företagande drivs de flesta företag fortfarande av män. År 2013 var 18 procent av de verksamma företagarna kvinnor, och resten män. Män och kvinnor är dessutom verksamma i olika branscher, vilket innebär att samtliga branscher utom tre domineras av män.⁷⁷

⁷³ Europeiska kommissionen (2010) *Strategi för jämställdhet mellan kvinnor och män 2010-2015*. s 3

⁷⁴ "Horisontella kriterier"

<http://eu.tillvaxtverket.se/planera/grundlaggandeforutsattningar/kriteriersomprojektetskauppfylla/horisontellakriterier.4.7fbf624914b100155a66336b.html>

⁷⁵ "Obligatoriskt med jämställdhet i nya ESF-programmet " <http://www.jamstall.nu/obligatoriskt-med-jamstallhet-i-nya-esf-programmet-1461/>

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ "Sju av tio företagare är män" http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Artiklar/Sju-av-tio-foretagare-ar-man

Förutom att EU:s fonder (se ovan) har stor påverkan nationellt finns även andra insatser där jämställdhet utgör ett centralt perspektiv. Med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska målen har regeringen antagit en rad strategier och handlingsplaner med särskilt fokus på jämställdhet inom det tillväxtpolitiska området. För att säkerställa att den regionala nivån tillvarar jämställdhetsperspektivet i tillväxtarbetet har regeringen även beslutat om *Handlingsplan för en jämställd regional tillväxt 2012-2014*, där regionalt tillväxtansvariga aktörer har haft ansvaret att arbeta fram handlingsplaner med stöd av Tillväxtverket. Inom ramen för sitt uppdrag att stödja regionala aktörer har Tillväxtverket tagit fram *Riktlinjer för handlingsplan om jämställd regional tillväxt*. Dessutom pågår just nu ett arbete med att ta fram en nationell strategi för att kvinnor och män ska ha samma förutsättningar att ta del av det företagsfrämjande systemet. Även detta arbete leds av Tillväxtverket och kan ses som en fortsättning på det nationella programmet Främja kvinnors företagande som avslutas 2014/2015 och som bland annat bidragit till att uppmärksamma kvinnors och mäns olika förutsättningar att ta del av det offentligt finansierade företagsfrämjande systemets erbjudande.

Jämställdhetsområdet präglas utöver ovan nämnda strategier som har direkt påverkan på tillväxtarbetet av ett stort fokus på jämställdhetsintegrering. Regeringen har bland annat tagit fram *Strategi för arbetet med jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet* för perioden 2012-2015. Målet är att regeringen ska ha bästa möjliga förutsättningar för att jämställdhet ska genomsyra regeringens politik. Strategin omfattar alla beslutsprocesser men pekar särskilt ut ett antal centrala och därmed mer prioriterade processer.⁷⁸ Att arbeta med jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska genomsyra all verksamhet.

Jämställdhetsintegreringen utgår från insikten att jämställdhet skapas där resurser fördelas och beslut fattas. Därför måste jämställdhetsperspektivet integreras i det ordinarie arbetet och i alla beslutsprocesser av de aktörer som normalt sett deltar i beslutsfattandet.⁷⁹ Idag är jämställdhetsintegrering den huvudsakliga strategin som används för att uppnå jämställdhet i Sverige.⁸⁰

7.2.1 Regionalt pågår jämställdhetsinsatser inom flera områden

Som nämndes i tidigare avsnitt har EU:s fonder stor påverkan på inriktningen av insatser som sker, såväl nationellt som regionalt. Att jämställdhet utgör ett horisontellt kriterium i ERUF och ESF har påverkan regionalt och i förlängningen även för kommuner i länet. Utöver detta finns ett antal andra strategier regionalt. I enlighet med regeringens instruktion⁸¹ tog Länsstyrelsen Stockholm fram *Jämställd Tillväxt i Stockholms län*, som är en handlingsplan för att integrera ett jämställdhetsperspektiv i det regionala tillväxtarbetet under perioden 2012-2014. Handlingsplanen har ett brett perspektiv på tillväxt och analyserar effekterna för kvinnor och män inom Stockholms läns prioriterade utmaningar: bostäder, infrastruktur, innovationskraft, arbetsmarknad och kompetensförsörjning, samt klimat och energi. Det övergripande målet är att länet ska vara en globalt ledande och attraktiv tillväxtregion med jämställda livsvillkor för kvinnor och män och en hållbar utveckling som bevarar goda levnadsförhållanden för kommande generationer.⁸²

Våren 2014 antogs *Stockholms läns strategi för jämställdhetsintegrering 2014-2018*. Strategin togs fram på regeringens uppdrag⁸³ och arbetades fram av Länsstyrelsen Stockholm i samverkan med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Stockholms läns landsting, Polismyndigheten, i

⁷⁸ Regeringskansliet (2012) *Strategi för arbetet med jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet*. Bilaga till regeringsbeslut 2012-03-01, nr II:1, Dnr U2012/1388/JÅM. s 1f

⁷⁹ Statistiska centralbyrån (2014) *På tal om kvinnor och män LATHUND OM JÄM STÄLLDHET 2014*. s 3

⁸⁰ "Jämställdhetsintegrering" <http://www.regeringen.se/sb/d/3267>

⁸¹ Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende länsstyrelserna, punkt 29

⁸² "Jämställd tillväxt" <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/jamstallldhet/Pages/jamstallld-tillvaxt.aspx>

⁸³ Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende länsstyrelserna, punkt 84.

samråd med kommuner och idéburen sektor. Tanken är att strategin ska utgöra en gemensam plattform för jämställdhetsintegrering för aktörer i Stockholms län.⁸⁴

Som ett led i fokuseringen på jämställdhetsintegrering har regeringen gett länsstyrelserna i uppdrag att verka för att den nationella jämställdhetspolitiken får genomslag i länen och länsstyrelsernas egen verksamhet.⁸⁵ Varje länsstyrelse har enligt regeringens instruktion tillsatt en särskilt sakkunnig i jämställdhet som arbetar med jämställdhetsuppdraget. Till exempel Länsstyrelsen i Stockholm arbetar med att utbilda alla nyanställda i jämställdhetsintegrering och mänskliga rättigheter. Vidare ges stöd till olika sakområden för jämställdhetsintegrering.⁸⁶

I Stockholms län har medvetenheten inom de offentliga verksamheterna om behovet och kunskapen om jämställdhetsintegrering ökat. De större myndigheterna, landsting och flera kommuner har ett pågående utvecklingsarbete och användningen av könsuppdelad statistik ökar i den löpande verksamhetsuppföljningen.⁸⁷

7.2.2 Näringslivsutvecklingen på kommunal nivå påverkas av den strategiska inriktningen på EU-, nationell- och regional nivå

Som nämnts i texten ovan finns ett antal centrala strategier och policys där jämställdhet utgör ett centralt perspektiv och som har påverkan på den kommunala näringslivsutvecklingen. Som ett inspel för hur detta skulle kunna yttra sig i praktiken kan inspiration hämtas från Länsstyrelsens framtagna Handlingsplan för Jämställd tillväxt. I den pekas ett antal områden ut med förslag på mål och aktiviteter som skulle kunna inspirera Nacka i framtida insatser. Nedan presenteras exempel hämtade ur handlingsplanen:

- **Innovationskraft:** Analyser visar att kvinnor och män finns inom olika branscher samt att resurser inom forskning främst läggs på områden som domineras av män och att kvinnor har svårare än män att få forskningsbidrag. Målsättningen är att jämställdhet ska vara en naturlig del av arbetet med Innovationskraft Stockholms olika handlingsprogram samt kommande strukturfondsarbete. Som aktiviteter anges att programmen ska jämställdhetsintegreras.
- **Företagande:** Analyser visar att 31 % av företagen i länet leds av kvinnor och 69% leds av män. Lägst företagandegrad har vissa grupper av utrikesfödda kvinnor. Dessutom är kunskapen om företagsstöd ojämnt fördelade mellan kvinnor och män. Målsättningen är att företagsstöd ska nå såväl utrikesfödda som inrikes födda kvinnor. Aktiviteter som föreslås är bland annat att samla kunskap om metoder för att nå utrikesfödda företagare, följa upp företagsstöd samt identifiera och synliggöra företagsfrämjare som arbetar strategiskt med jämställdhet.
- **Kompetensförsörjning:** Analyser visar att Stockholms län har en könssegregerad utbildnings- och arbetsmarknad. Endast 4 % män arbetar inom vård- och omsorg. Målsättningen är att öka andelen män på utbildningar inom vård- och omsorg- samt sjukvård på gymnasium, vuxenutbildning, yrkeshögskola och högskola. Tillsammans med aktörer inom området ska en handlingsplan tas fram.

Ett kraftfullt verktyg i arbetet med jämställdhet är att mäta jämställdhet, vilket i mångt och mycket handlar om att göra ordinarie uppföljningsstatistik könsfördelad. Flertalet kommuner i Stockholms län har arbetat relativt länge med att jämställdhetsintegrera sina verksamheter, vilket innebär att de även har arbetat med uppföljning. I sammanhanget kan Botkyrka kommun nämnas som ett gott exempel på en kommun i Stockholmsregionen som har jämställdhetsintegrerat sin verksamhetsuppföljning.

⁸⁴ Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Jämställdhetsintegrering – strategi för Stockholms län 2014-2018*. Rapport 2014:5. s 7

⁸⁵ Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion, § 5

⁸⁶ "Länsstyrelsens jämställdhetsuppdrag" <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/jamstalldhet/Pages/lansstyrelsens-jamstalldhetsuppdrag.aspx>

⁸⁷ Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Jämställdhetsintegrering – strategi för Stockholms län 2014-2018*. Rapport 2014:5. s 3

7.3 Integration

7.3.1 Ökat antal asylsökande samt ökande invandring till Sverige

Idag råder en flyktingsituation i världen som är den allvarligaste sedan andra världskriget. Ungefär en promille av världens flyktingar söker asyl i Sverige varje år och under 2013 var Sverige det tredje största mottagarlandet av asylsökande i Europa (efter Tyskland och Frankrike). Totalt sökte fler än 54 000 personer från omkring 140 olika länder asyl i Sverige, en ökning med 24 procent jämfört med 2012.⁸⁸ Även invandringen till Sverige ökade med 12 procent under 2013 och ligger på den högsta nivån någonsin. Ökningen förklarades främst av att invandringen av medborgare från Syrien och Somalia ökade med drygt 13 000 personer jämför med 2012.⁸⁹

Med utgångspunkt i de möjligheter och utmaningar som den ökade invandringen innebär är integration en högst aktuell fråga för Sverige.

7.3.2 Regeringen fokuserar särskilt på kommunens roll

I februari 2015 presenterade regeringen fyra fokusområden för kommande satsningar på integration. De prioriterade områdena som tillsammans ska utgöra ett vägval för Sverige är jobb, skola, kommunmottagning och det civila samhällets bidrag. Under våren 2015 kommer regeringen att ta fram ett etableringspaket med reformer med utgångspunkt i de prioriterade områdena. Åtgärderna fokuserar på att komma till rätta med nyanländas etablering på arbetsmarknaden och i samhället.⁹⁰

- **Snabbt i jobb genom språk, utbildning, validering och bostad.** Regeringen framhåller att jobb är viktigast för vuxnas etablering. För att fler snabbare ska etablera sig på arbetsmarken krävs åtgärder som leder till bättre utbildning i svenska, en effektivare valideringsprocess och ökade möjligheter till kompletterande utbildning i kombination med praktik och jobb. Det krävs enligt regeringen även aktiva åtgärder mot diskriminering inom arbetslivet. Regeringen gör dessutom kopplingar mellan nyanländas etablering på arbetsmarknaden och bristen på bostäder. Regeringen vill satsa på åtgärder för att det ska byggas fler bostäder som kan komma nyanlända till nytta i de delar av landet där arbetsmarknaden är god.⁹¹
- **Varje barn och ungdom ska få en bra utbildning i förskola och skola.** Kommuner ska ges ökat stöd för att kunna ge nyanlända barn och ungdomar en bra utbildning i förskolor och skolor, och det sociala stöd som krävs för att unga ska få en bra start i livet. Tanken är att barn och ungdomar snabbt ska lära sig svenska, samtidigt som de fortsätter att utveckla sitt modersmål och sina ämneskunskaper parallellt med svenskundervisningen.⁹²
- **Alla kommuner ska bidra i mottagandet.** Regeringen betonar att etableringen av nyanlända är en nationell angelägenhet och att alla kommuner ska vara med och bidra till att nyanlända ska kunna etablera sig så snabbt som möjligt. Samtidigt avser regeringen att ge kommunerna bättre planeringsförutsättningar vid anvisning av nyanlända och möta rimliga och stabila ekonomiska villkor⁹³. Enligt statistik från Migrationsverket tar några av Sveriges kommuner emot långt fler flyktingar än andra. Storstadskommunerna tar emot flest flyktingar, men det är inte de folkrikaste kommunerna som tar emot flest flyktingar i förhållande till folkmängd. Små kommuner, som till exempel Lessebo, Sorsele, Fagersta och Vingåker, tar emot flest flyktingar i förhållande till antalet invånare till kommunen.⁹⁴

⁸⁸ "Högsta antalet asylsökande på 20 år" http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Hogsta-antalet-asylsokande-pa-20-ar/

⁸⁹ "Invandringen på rekordhög nivå" http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Invandringen-pa-rekordhog-niva/

⁹⁰ Dagens Nyheter. "Nyanländas etablering i Sverige ska reformeras". Publicerad 2015-02-19 <http://www.dn.se/debatt/nyanlandas-etablering-i-sverige-ska-reformeras/>

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ "Flyktingmottagandet i kommunerna" <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Fakta-om-migration/Migrationsverket---mitt-i-varlden-2013/Flyktingmottagandet-i-kommunerna.html>

- **Det civila samhället har en nyckelroll.** Regeringen lyfter fram civilsamhällets insatser för integrationen och vill därför ge stöd till folkrörelsernas och föreningarnas insatser i form av till exempel fadderfamiljer, idrottsverksamhet för barn, mentorer med samma yrkesbakgrund och språkkaféer.⁹⁵

7.3.3 Kommunen kan åta sig uppgifter kopplat till integration för att främja sysselsättning och tillväxt och därmed bidra till en ökad skattebas och stärkt lokalt näringsliv

Det övergripande målet för integrationspolitiken är "*Lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.*" Integrationspolitiken fokuserar på:

- ett effektivt system för mottagande och introduktion för nyanlända.
- fler i arbete och fler företagare.
- Likvärdighet i skolan, förbättrade språkkunskaper och utbildningsmöjligheter för vuxna.
- en effektiv bekämpning av diskriminering.
- en positiv utveckling i stadsdelar med utbrett utanförskap.
- en gemensam värdegrund i ett samhälle som präglas av en tilltagande mångfald.⁹⁶

Ett antal delar i integrationspolitiken utgör kommunala kärnuppgifter. Utbildning inom grundskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning är sådana och hör till de generella åtgärder som vänder sig till hela befolkningen. Kommunal vuxenutbildning är samtidigt en verksamhet av stor betydelse för många nyanländas arbetsmarknadsinträde. Kommunerna är även huvudmän för utbildning i svenska för invandrare (sfi) som särskilt riktar sig till nyanlända personer. Det kommunala ansvaret för dessa verksamheter regleras i Skollagen (2010:800). Kommunerna är därutöver skyldiga att anordna samhällsorientering för nyanlända som omfattas av lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Kommuner anordnar och bedriver även arbetsmarknadsrelaterade åtgärder i syfte att minska arbetslösheten och skapa möjligheter för arbetslösa att komma närmare den reguljära arbetsmarknaden. Kommunallagen (1991:900) anger vidare att kommunerna har möjlighet att åta sig uppgifter av allmänt intresse för kommunens invånare, där insatser för att främja sysselsättning och tillväxt kan ingå. Kommunerna har även möjlighet att ingå överenskommelse med Arbetsförmedlingen om att anordna arbetsförberedande aktiviteter för arbetssökande enligt lagen (2007:1360) om kommunernas medverkan i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Kommunernas arbetsförberedande insatser riktar sig dock huvudsakligen till arbetslösa kommuninvånare som har behov av ekonomiskt bistånd för sin försörjning. Enligt Socialtjänstlagen (2001:453) ska socialtjänsten stärka den enskildes möjligheter att ta aktiv del i samhällslivet samt försörja sig själv. I detta stöd kan olika typer av kompetenshöjande insatser ingå. Kommunerna får dock inte bedriva verksamhet som faller inom ramen för statens och eller annan aktörs uppdrag. En kommunal arbetsförberedande insats ska därför komplettera den verksamhet som Arbetsförmedlingen bedriver för arbetssökande.⁹⁷

En tydlig drivkraft för en kommun att ta sig an frågor om integration utifrån ett näringslivsperpektiv handlar dels om att få ut människor i arbete och på så sätt stärka näringslivet och den egna skattebasen, dels bidra till ökad köpkraft i den egna befolkningen och på så sätt stärka det befintliga näringslivet lokalt.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ <http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/integration/Sv/lansstyrelsernas-uppdrag/Pages/lansstyrelsens-uppdrag.aspx>

⁹⁷ Från 2012:69 Med rätt att delta - Nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden

8. REGIONAL UTVECKLING

8.1 Omvärldsfaktorer och trender

Den regionala utvecklingen i Sverige präglas av att omfatta många olika politikområden, vilka i sin tur är föremål för olika strategiska och politiska beslut. Detta avsnitt syftar till att beskriva de förutsättningar som råder för närvarande och framgent inom den regionala utvecklingens olika delar. Utgångspunkten är att ur ett aktörsperspektiv beskriva de huvudsakliga frågeställningarna på området samt de centrala strategier som fastslagits på området följt av en beskrivning av kommande prioriteringsområden för det kommunala arbetet.

In den mån det är möjligt att tala om omvärld och trender inom regional utveckling utgör regeringens Budgetproposition för utgiftsområde 19⁹⁸ (BP19) en viktig källa till att förstå hur den regionala utvecklingsprocessen stakas ut. BP19 utgår ifrån att regionerna ska ges möjlighet att växa och utvecklas utifrån sina respektive förutsättningar och att satsningar ska ske med fokus på ett förbättrat stöd till näringslivsutveckling och tillgång till finansiering, en fungerande arbetskraftsförsörjning, tillgång till offentlig och kommersiell service, utbildning samt investeringar i informationsteknik och infrastruktur. BP19 framhåller att det, förutom att skapa förutsättningar för hela landet, behövs en hållbar stadsutveckling som kan hantera de särskilda utmaningar som finns i staden och tillvarata utvecklingspotentialen i en ökad koncentration av befolkning, företag och kapital till städer och stadsregioner.

8.1.1 100 nya Stockholmare varje dag

Den demografiska utvecklingen tas upp i BP19 som en omvärldsfaktor som skapar utmaningar för den regionala tillväxtpolitiken. En stark urbanisering och en åldrande befolkning ställer stora krav på de lokala och regionala utvecklingsfunktionerna. Regeringen påpekar att det behövs åtgärder för att få in fler i arbete och för att förlänga arbetslivet. Dessutom behöver de möjligheter tas tillvara som invandringen till Sverige skapar.

8.1.2 "Glokal" framtid

En annan omvärldsfaktor som har betydelse för den regionala utvecklingen är globaliseringen, där BP19 menar att för företag på lokal nivå skapar globaliseringen både möjligheter och utmaningar genom att arbetskraften blir rörligare, fler kapitalflöden skapas och med det ökad handel. Men det konstateras att konkurrensen för de svenska företagen hårdnar på en alltmer internationaliserad marknad.

8.1.3 Möjligt att vara klimatsmart?

Vidare tar BP19 upp att miljöutmaningar ska ses som en möjlighet för hållbar regional tillväxt där det lokala och regionala miljöarbete ska bidra till en ökad takt att nå miljö kvalitetsmålen. Klimatförändringar påkallar åtgärder på alla nivåer för att kunna begränsa utsläpp av växthusgaser och anpassa samhället till ett förändrat klimat. BP19 understryker att det behövs en ökad samverkan mellan såväl statliga myndigheter på området men också mellan de statliga myndigheterna och aktörer på lokal nivå såsom kommuner. För näringslivet innebär detta sammantaget möjligheter för en miljödriven näringslivsutveckling.

8.1.4 Bygg som vi vill leva!

BP19 konstaterar att den fysiska planeringen har fått en central roll för den lokala och regionala näringslivsutvecklingen och för boendemiljöer framhålls det särskilt att *"ett utvecklat inomregionalt samarbete för att stärka samordningen mellan det regionala tillväxtarbetet och den kommunala översiktplaneringen därför är betydelsefullt"*.⁹⁹ Samordning och samarbete mellan lokal och regional nivå behöver således utvecklas för att underlätta den rumsliga planeringen. Kunskap om olika sektorsområden kommer att behöva öka för att förstå de frågor som har betydelse för

⁹⁸ PROP. 2014/15:1 UTGIFTSOMRÅDE 19 Regional tillväxt

⁹⁹ PROP. 2014/15:1 UTGIFTSOMRÅDE 19 Regional tillväxt, s 40

en hållbar stadsutveckling i framtiden.¹⁰⁰ En av flera rapporter på området urbanisering är *Så vill vi bo – Om svenska folkets boendevärderingar* som dels menar att storstadsområdena som bostadsort främst attraherar gruppen unga samt att den hastiga arbetsmarknadsförstörelse som skett de senaste åren understryker att det regionala sammanhanget spelar en högre roll än tidigare genom exempelvis goda kommunikationer.¹⁰¹

8.1.5 EU med fokus på näringslivet

EU:s sammanhållningspolitik utgör även den en väsentlig beståndsdel för regeringens regionala tillväxtpolitik. Sammanhållningspolitiken finansieras med strukturfondsprogrammen som ska bidra till att stärka den regionala konkurrenskraften och sysselsättningen. I Sverige ska inriktningen för strukturfondsprogrammen för den kommande programperioden som nu löper till och med 2020 vara tydligt kopplade till Europa 2020-strategin och bidra till en smart och hållbar tillväxt för alla. De lokala och regionala förutsättningarna ska utgöra utgångspunkten för genomförandet av sammanhållningspolitiken i Sverige och därför vilar ansvaret för vad som prioriteras på den lokala och regionala nivån. En viktig utgångspunkt för att genomföra programmet är näringslivets medverkan. Nytt för den kommande programperioden är att privat medfinansiering av projekt kommer bli möjligt för att samfinansiera projekt med offentliga medel. Tydligt i den nya programperioden är att de projekt som genomförs ska präglas av ett resultatorienterat arbetssätt. BP19 framhåller att det därför behöver ställas krav på en god programlogik i strukturfondsprojekten och att det finns ett väl utformat uppföljnings- och utvärderingssystem för att det ska gå att bedöma sammanhållningspolitikens effekter och ändamålsenlighet.

8.1.6 SKL:s prioriteringar

Ser man till Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) prioriterade arbetsområden för 2015 ligger fokus på angränsande frågor.¹⁰² För vart och ett av de prioriterade frågorna finns ett inriktningsmål följt av indikatorer. Bland de frågor som även tas upp i BP 19 är frågan om hur kommuner, landsting och regioners möjligheter att planera och genomföra en lokal bostadspolitik ser ut. SKL ser ett ökat behov av att verka för att stärka bland annat kommuner i framtida utmaningar på detta område. En annan fråga som SKL prioriterar är hur ekonomiska prognoser för kommun- och landstingssektorn kan ge förutsättningar att klara välfärdens långsiktiga behov. SKL kommer att verka för att kommunsektorn får stabila och förutsägbara villkor och bidrag från staten som ger förutsättningar att sköta ekonomin på ett ansvarsfullt sätt.

8.2 Centrala strategier och handlingsplaner

Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUF 2010) ligger till grund för de regionala tillväxtfrågorna i Stockholmsregionen. Arbetet med en ny plan påbörjas nu av Stockholms läns landsting och Länsstyrelsen i Stockholms län där inriktningen bland annat lägger fokus på stärkt hållbarhet. Detta arbete kommer självklart ske i samverkan med regionens aktörer och pågår fram till 2018.

Som inspiration till arbetet med den nya utvecklingsplanen blir det väsentligt att se över de prioriteringar som fastslagits i andra regionala utvecklingsdokument. BP19 anger att Sverige ska ha lägst arbetslöshet i EU 2020. Vägen fram till detta ser regeringen att det handlar om satsningar som ska gynna denna målsättning. Regeringen har därför identifierat fyra prioriteringar i det regionala utvecklingsarbetet som ska vara vägledande fram till 2020:

¹⁰⁰ Uppdrag att upprätta och förvalta en plattform för frågor om hållbar stadsutveckling, S2013/3465/PBB

¹⁰¹ *Så vill vi bo – Om svenska folkets boendevärderingar* (2013) Kairos Future och Forskningsgruppen för samhälls- och informationsstudier

¹⁰² SKL:s prioriterade frågor för 2015: Ökad sysselsättning för personer med funktionsnedsättning, ökat bostadsbyggande, utvecklad barns- och ungdomsvård, bättre skolresultat, unga till arbete, sveriges viktigaste jobb, digitalisering för smartare välfärd, bättre vård och omsorg med stöd av digitala tjänster, brukare och patienter som aktiva medskapare, vårdens utveckling och likvärdighet, nyanländas etablering, välfärdens långsiktiga finansiering, samt tillhörande prioriterade EU-frågor, <http://skl.se/tjanster/omskl/inriktningochverksamhet/prioriteradefragor.865.html>

- Innovation och företagande
- Attraktiva miljöer
- Kompetensförsörjning
- Internationellt och gränsöverskridande samarbete

Den nationella strategin för regionala tillväxt och attraktionskraft 2014-2020¹⁰³ ska vara vägledande för regioner och myndigheter i det regionala tillväxtarbetet. De ovan fyra angivna prioriterade områden ska genomsyra arbetet med regionala utvecklingsstrategier och har tagits fram med sikte på att möta de samhällsutmaningar som bedömts påverka det svenska regionala utvecklingsarbetet.¹⁰⁴ Detta strategidokument tar fasta på att det regionala utvecklingsarbetet sker på olika nivåer parallellt och därför behövs det för genomförandet av politiken ett samspel mellan dessa nivåer på EU, nationell, regional och lokal nivå, där utgångspunkten bör vara de regionala utvecklingsstrategierna.

Den vägledning som gäller för EU:s strukturfonder i Stockholmsregionen är det så kallad *Programmet för det regionala strukturfondsprogrammet Stockholm*. Programmet ska bidra till investeringar i regional tillväxt och sysselsättning i Stockholm och utgår från regionens strategier och prioriteringar för hur regionen ska utvecklas. Målsättningen är hållbar stadsutveckling och har ett särskilt insatsområde (Huvudstadsregionens särskilda utmaningar) och fokuserar på tre tematiska mål:

- **Att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation.**

Projekt som kan få stöd kan exempelvis göra infrastruktur för forskning och utveckling tillgänglig eller underlätta samarbete mellan högre utbildning, forskning och företag. Projekt som stödjer innovationsupphandling kan också få stöd, liksom de som syftar till att göra offentliga data tillgängliga för utveckling av produkter och tjänster.

- **Att öka små och medelstora företags konkurrenskraft.**

Medlen är avsedda för riskkapitalinvesteringar i små och medelstora företag. Andra projekt som kan stödjas kan till exempel arbeta med rådgivning och kunskapsöverföring för affärsutveckling eller internationalisering i företag.

- **Att stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer.**

Projekt som kan få stöd kan exempelvis röra forskning om energiteknik, göra energianvändningen inom transporter och bostäder effektivare eller underlätta för effektivare transporter.

8.3 Kommunal rådgivning

Som framkommer i detta avsnitt utgör de lokala förutsättningarna grundstommen i den regionala utvecklingen på flertalet områden. I strävan att se ett mer resultatinkänt genomförande av regional utvecklingspolitik behöver kommunens arbete inom vart och ett av de regionala utvecklingspolitiska områdena fokusera på samverkan, ledarskap och att hitta en förmåga att fånga upp goda exempel för att arbeta med lärande.

2006 genomförde OECD en så kallad *Territorial review* av Stockholm där det konstaterades att regionen är en av de mest framgångsrika i Europa. 2010 genomfördes en uppföljning av detta arbete där OECD lyfte att, trots ett relativt gott utgångsläge, fanns ett antal områden som kan utvecklas för att stärka regionens internationella konkurrenskraft. Ett av uppföljningsområdena handlade just om regional tillväxt där det konstaterade följande:

¹⁰³ Den nationella strategin för regionala tillväxt och attraktionskraft 2014-2020, N2014/2502 /RT

¹⁰⁴ demografisk utveckling, globalisering, klimat, miljö och energi samt behov av en inkluderande tillväxt

”Det krävs en bättre samordning av aktörer, program och strategier för ekonomisk utveckling. Samarbetet mellan offentlig och privat sektor behöver fördjupas och den internationella marknadsföringen förstärkas.”¹⁰⁵

I studien *Lokal och regional näringslivspolitik – konkurrens, samarbete, utveckling*¹⁰⁶ framgår att den komplexitet den regionala nivån representerar innebär att det har skett en institutionell förändring genom att nya lager av organisationer och policys lagts på redan existerande. Detta innebär att regioner och kommuner i ökad grad bättre behöver förstå varandras roller i arbetet utvecklingsarbetet. Här finns ett utrymme för kommuner som vill driva näringslivsfrågor framåt att få ett genomslag för det lokala näringslivsarbetet. Avslutningsvis är regionala utvecklingsfrågor ett politikområde som är svårt att mäta resultatet av insatserna, vilket gör bilden mer komplex och påkallar vikten av att bryta ner insatser i olika delar till vilka relevanta indikatorer kan kopplas och en kontinuerlig dialog kan föras med inblandade aktörer i det regionala utvecklingsarbetet. Med andra ord, näringslivsinsatser som bedrivs ensamt av Nacka kommun påverkas av en regional och nationell kontext som behöver tas i beaktande för uppföljning av det lokala näringslivsarbetet samt prägla den ambitionsnivå som läggs i kommande näringslivsstrategi.

¹⁰⁵ Stockholmsregionen i utveckling, Uppföljning av OECD Territorial Reviews Stockholm, OECD, 2010

¹⁰⁶ Persson, B, Lokal och regional näringslivspolitik – konkurrens, samarbete, utveckling, (2010), Linköpings universitet

9. REKOMMENDATIONER FÖR DET FORTSATTAR BETET

I detta avslutande kapitel ges rekommendationer för det fortsatta arbetet med Nacka kommuns kommande näringslivsstrategi. De rekommendationer som ges tar utgångspunkt i kommunens förutsättningar och förmodade utveckling på sikt.

Justerat för befolkningsstorlek har Nacka kommun fler aktiva företag än genomsnittet både för Stockholms län och för Sverige som helhet. Exklusive Stockholm stad är Nacka den kommun där flest företag startas i Stockholms län. Såväl i absoluta tal som i relativa termer har sysselsättningen ökat mest inom *Handel, Företagstjänster* och *Byggverksamhet*. Handel dominerar som bransch sett till antal sysselsatta i Nacka, liksom i flera andra Stockholmskommuner, och kan betraktas som en viktig förutsättning t.ex. för att attrahera befolkning och företag även i andra branscher. Samtidigt som Handel är en central näring i kommunen är tre av de fyra mest specialiserade branscherna i termer av sysselsättning tillverkande sådana, vilka även har utvecklats positivt i termer av sysselsättning under de senaste åren.

Nacka kommun har ett positivt pendlingsnetto, vilket innebär en större ut- än inpendling av arbetskraft till andra kommuner. De pågående infrastrukturinvesteringarna med tre nya tunnelbanestationer och 15 000 nya bostäder kommer i sig få en inverkan för både ut- som inpendlingen liksom ge upphov till framväxten av nya branscher i termer av såväl en ökad lokal efterfrågan som möjligheten att attrahera nya typer av arbetskraft till kommunen. Nedan presenteras de rekommendationer som Ramböll identifierat i syfte att realisera denna förmodade utveckling.

I Nacka kommun pågår för tillfället ett arbete med att ta fram en näringslivstrategi med sikte på 2030. Som kan utläsas i projektdirektivet för strategiarbetet ligger fokus på fem huvudsakliga områden bestående av:

- Mark för lokalisering och planberedskap
- Utbyggnad av bredband och annan infrastruktur
- Arbetsmarknads- och utbildningsinsatser riktat till företag
- Kvaliteten i myndighetsutövning kring företagande
- Internationellt utbyte och samarbete

En stor del av den kommunala näringspolitiken handlar om kommunernas service till det lokala näringslivet. Baserat på de omvärldsfaktorer och prioriteringar som görs på EU, nationell och regional nivå och vilka beskrivits i föregående kapitel kan ett antal rekommendationer presenteras avseende både innehåll och genomförandet av det framtida näringslivsarbetet.

1.1 Rekommendationer kopplat till innehåll i Nacka kommuns näringslivsstrategi

- **Innovation:** Fokusera på att skapa mötesplatser för företag i angränsande näringar samt verka för en strukturerad innovationsledning i den egna kommunala verksamheten inom områden som öppna data, behovsstyrd förvaltning eller innovationsupphandling i syfte att i förlängningen främja det lokala näringslivet genom ett förbättrat kommunalt tjänsteutövande.
- **Kapitalförsörjning:** Inta en informerad roll gentemot företagen om tillgängliga finansieringsmöjligheter regionalt och nationellt och därigenom fungera som en intermediär, eller lots, mellan företagare och finansiering. Denna roll kan innebära ett flertal olika insatser; företagsbesök, företagarrträffar i grupp och god information på kommunens hemsida om olika källor till bidrag, lån och ägarkapitalfinansiering och vad som kännetecknar olika finansieringsformer.
- **Besöksnäring:** Definiera och förtydliga de målgrupper som den kommunala turism- och besöksnäringen vänder sig till. Erbjud synlighet för företag och aktörer på kommunens hemsida eller på särskilda portaler samt verka för tvärkommunal samverkan genom exempelvis avsiktsförklaringar för att utveckla den delregionala besöksnäringen.
- **Digitalisering:** Utgå från nationell best practice för kommuner i det kommunala utvecklingsarbetet kring digitalisering. Sök samverkansytor med andra kommuner, framför allt i länet, för att utnyttja synergier och dela på utvecklingskostnader. Arbeta strategiskt med digitali-

sering som ett verktyg för förändring av den kommunala verksamheten. Utgå i detta arbete från gjorda erfarenheter, dvs. arbeta agilt och integrerat med frågeställningarna i hela den kommunala verksamheten, samt säkerställ att medarbetarna har och upplever sig ha tillräcklig kompetens för att utnyttja digitaliseringens möjligheter.

- **Jämställdhet och integration:** Säkerställ att kvinnor och män har samma förutsättningar att ta del av information om det företagsfrämjande systemet samt verka för att det kommunala näringslivsarbetet fångar upp behov från företagare med utländsk bakgrund, särskilt utländska kvinnors företagande. Delta i samt initiera insatser för att motverka en etnisk- och könssegregerad arbetsmarknad baserat på ungas utbildningsval på främst gymnasial nivå samt inom vuxenutbildning och YH.
- **Regional utveckling:** Säkerställ kännedom om strategiska prioriteringar på EU, nationell och regional nivå och dess överlappning med kommunala prioriteringar i syfte att delta i samt driva gemensamma projekt inom områden där nationella och regionala utvecklingsmedel inom de närmsta åren främst kommer att allokeras.

1.2 Rekommendationer kopplat till genomförande av Nacka kommuns näringslivsstrategi

- **Tvärkommunal samverkan** – För en storstadskommun som Nacka med närhet till andra centra spelar flertalet faktorer utanför det kommunala uppdraget en avgörande roll för företagens utveckling i kommunen. Hur länet som helhet utvecklas och huruvida det utbildas arbetskraft som kan möta företagets kompetensbehov samt kan arbetspendla till/från kommunen understryker det samspel med övriga kommuner i Stockholm som gemensamt avgör företagets möjligheter att växa. Budetproposition för utgiftsområde 19 framhåller exempelvis ett tydligt behov av *ett utvecklat inomregionalt samarbete för att stärka samordningen mellan det regionala tillväxtarbetet och den kommunala översiktsplaneringen* vad gäller bostadsmiljöer och försörjning. På samma sätt bör kommunen samverka för etableringen av för företagen efterfrågade utbildningsformer som YH-utbildning, frisökning inom vuxenutbildningen och yrkes-SFI liksom ett gemensamt marknadsföringsarbete för ökad besöksnäring och internationellt samarbete.
- **Brett synsätt på näringslivsutveckling** – Näringslivsutveckling innefattar betydligt mer än enkom insatser riktade direkt till företag. Inte minst i Stockholms län är en överhängande majoritet av företagen ensamföretagare. För dessa företag är den boendemiljö, livskvalitet och service som kommunen kan tillhandahålla sina invånare avgörande för dessa företags lokalisering i kommunen. Vidare kan områden som digitalisering av delar av det kommunala tjänsteutövandet vara en av flera preferenser som avgör ett mindre företags lokalisering i kommunen. Det huvudsakliga inspelet som kan ges för utformning av en näringslivsstrategi för Nacka med sikte på 2030 är att en sådan strategi ej kan vara separerad från övrigt utvecklingsarbete i kommunen. Såsom tidigare aviserats är det därmed positivt att Nacka kommuns näringslivsstrategi prioriterar områden som hög servicenivå till företagen, effektiva interna processer och god myndighetsutövning samt att upphandling, arbetsmarknads- och utbildningsinsatser riktade till företag, planberedskap och rådgivningsinsatser är tydliga fokusområden i strategin.
- **Samspel med överhängande strategier** – I så stor utsträckning som möjligt bör Nacka kommuns näringslivsstrategi överensstämma med de huvudsakliga dragen i EU2020, Nationella tillväxtstrategin 2014-2020 och RUFSS liksom inkorporera de i föreliggande rapport centrala handlingsplaner som *Handlingsplan för en jämställd regional tillväxt 2012-2014*, *Nationella innovationsstrategin*, *Stockholmsstrategin 2020* (besöksnäring) samt *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*. Genom att delvis ta avstamp i dessa samt genomförda prioriteringar i det regionala strukturfondsprogrammet för Stockholm möjliggörs för deltagande i och stöd av nationella strukturer och program.
- **Uppföljning och styrning** – Det faktum att omvärldsfaktorer i större utsträckning än det kommunala företagsklimatet styr utvecklingen av företagens utveckling påverkar hur det näringslivsfrämjande arbetet kan följas upp. Givet problematiken med att identifiera kausala ef-

fektsamband mellan de kommunala insatserna och företagens utveckling bör uppföljningen av arbetet främst inrikta sig på resultatmål och brukaromdömen, för att i ett senare skede koppla dessa till en tydlig förändringslogik. Sådana mål kan ta utgångspunkt såväl i det formella kommunala tjänsteutövandet (ex. hantering av bygglov, markupplåtelse, serverings-tillstånd, miljö- och hälsoskydd och brandtillsyn) som att omfatta antalet företagsrådgivningar, arrangerade mötesplatser för näringslivet och utveckling i uppföljningar som SKL:s INSIKT och genom KOLADA. Målsättningar av typen antal nystartade företag och dess utveckling som indikatorer för det kommunala näringslivsarbetet med bristande validitet bör undvikas i största möjliga mån i annat än i uppsatta visions- och missionsformuleringar.

BILAGA 1

1.3 Företag och arbetsställen

Nedan presenteras antal företag samt antal arbetsställen i Nacka kommun. Företag och arbetsställen är olika begrepp och har olika statistik, då alla aktiva *företag* har minst ett, men kan ha flera *arbetsställen*. SCB definierar begreppet arbetsställe på följande sätt: "Med arbetsställe menas varje adress (lokal), fastighet eller grupp av närliggande lokaler och fastigheter där företag bedriver verksamhet. Arbetsstället är en förutsättning för att geografiskt kunna redovisa arbetsmarknadsstatistik."¹⁰⁷

1.3.1 Antal företag registrerade i kommunen

Det finns flera statistiska mått på antal företag. I den här analysen har Ramböll utgått från data som SCB har gällande de olika områden som undersöks, så också antal företag. I SCB:s undersökning RAMS (registerbaserad arbetsmarknadsstatistik) redovisas antalet företagsförekomster per kommun utifrån antal aktiva näringsverksamheter. För att betraktas som aktiv ska en skattskyldig person ha ägnat sig åt verksamheten i en omfattning som motsvarar minst en tredjedel av en anställning på heltid (500 timmar). Utifrån denna definition presenteras i nedanstående tabell några uppgifter kring företagsförekomster i Stockholms län, riket och i Nacka år 2013, det senaste år för vilka data finns tillgängliga.¹⁰⁸

Tabell 1. Antal företagsförekomster och arbetsställen

Region	Företagsförekomster	Arbetsställen
Riket	540 914	614 487
Stockholms län	139 500	150 517
Nacka	6 301	6 545
Nackas andel av Stockholms län	4,5%	4,3%

Källa: SCB (RAMS)

Enligt uppgifter från SCB (RAMS) fanns år 2013 således cirka 6 300 aktiva företag i Nacka kommun, motsvarande 4,5 procent av Stockholms läns samtliga företag. Totalt finns enligt RAMS 139 500 företag i Stockholms län, motsvarande en fjärdedel av landets samtliga företag.

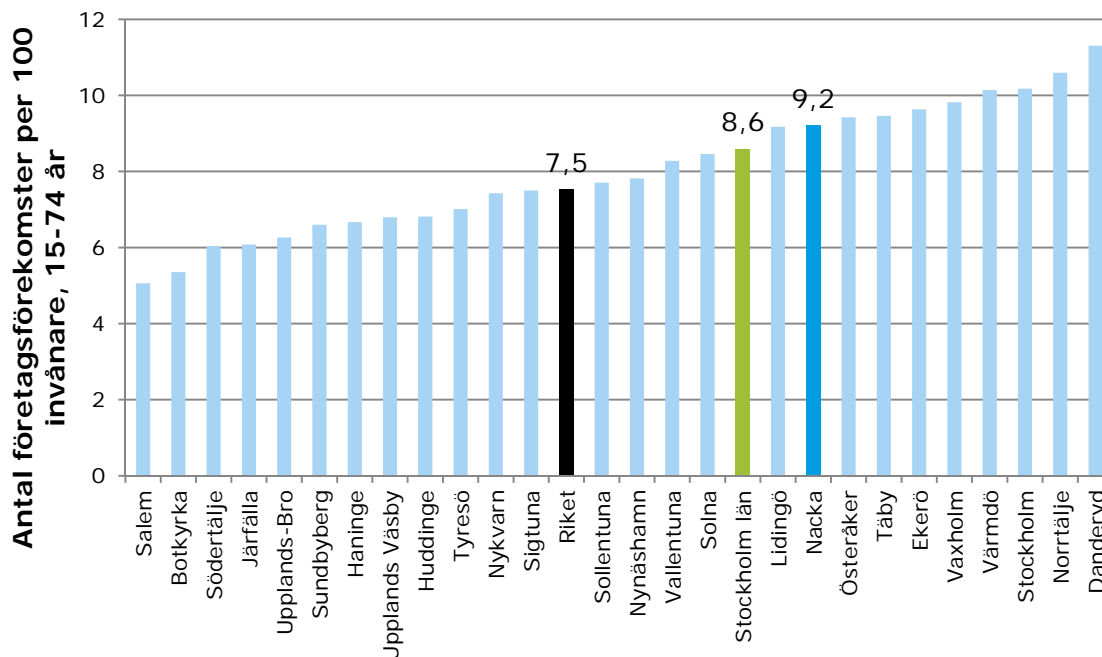
Eftersom Nacka kommun har färre invånare Stockholms län totalt är det inte konstigt att en mindre del av företagen finns i Nacka. Nedan presenteras därför antalet företagsförekomster per hundra invånare i åldrarna 15-74 i varje kommun i Stockholms län samt i riket.¹⁰⁹ Av diagrammet framgår att Nacka har fler företag än både riksgenomsnittet och genomsnittet för samtliga Stockholmskommuner.

¹⁰⁷ SCB (2011) Definitioner, http://www.scb.se/Pages/List____261536.aspx, hämtad 2011-12-02

¹⁰⁸ SCB, "Antal företagsförekomster per kommun 2013", http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Sysselsättning-forvarvsarbete-och-arbetstider/Registerbaserad-arbetsmarknadsstatistik-RAMS/7895/7902/117037/

¹⁰⁹ Ramböll har i beräkningen utgått från antalet invånare i kommunerna, länet och riket den 31 december 2013.

Figur 3. Antal företagsförekomster per hundra invånare i åldrarna 15-74 år (2013)

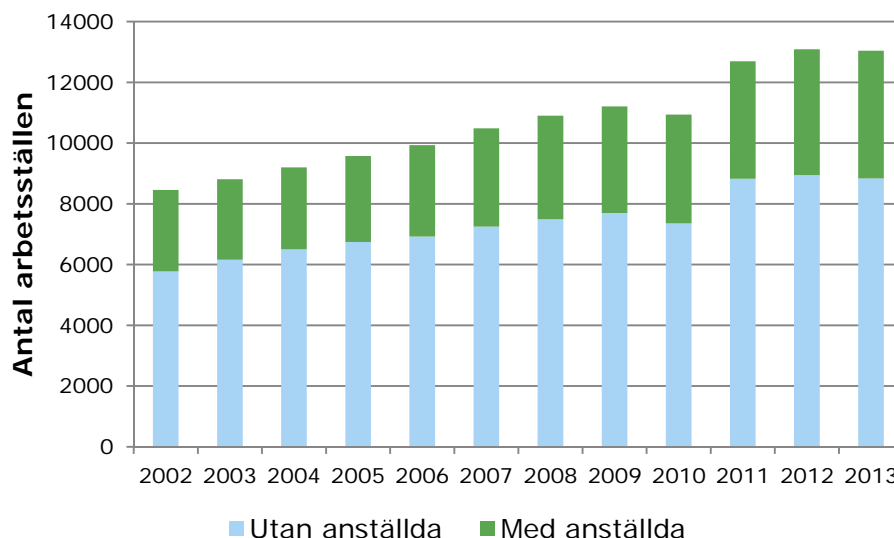
Källa: SCB (RAMS och Befolkning)

I Nacka kommun finns enligt SCB/RAMS och befolkningsstatistiken drygt 9 företag per hundra invånare i arbetsför ålder (15-74), att jämföra med det totala genomsnittet för riket som är 7,5 och för Stockholms län som är 8,6.

1.3.2 Antal arbetsställen i kommunen

I nedanstående diagram illustreras utvecklingen i antal arbetsställen i Nacka kommun, mellan åren 2002 och 2013. Antalet arbetsställen är uppdelat på arbetsställen med anställda och arbetsställen utan några anställda alls. Det senare rör sig om egenföretagare där inte ens ägaren är anställd vid företaget. Istället för lön tas eventuellt vinst ut. Arbetsställen utan anställda indikerar att företaget inte drivs på heltid, utan vid sidan av annan sysselsättning.

Figur 4. Antal arbetsställen med respektive utan anställda, år 2002-2013

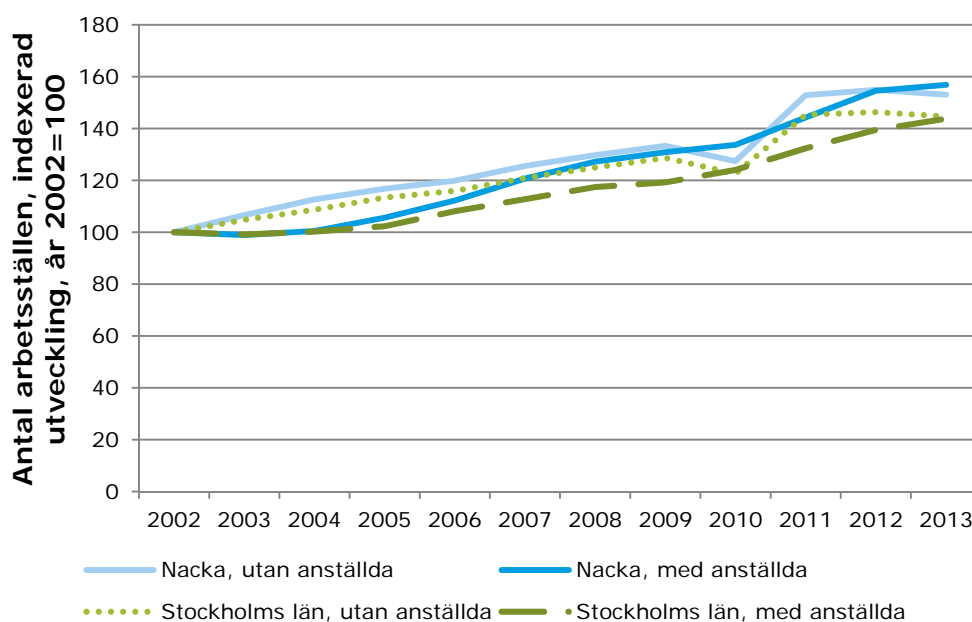
Källa: rAps-RIS (2011) Näringsverksamhet

I Nacka fanns år 2013 omkring 13 000 arbetsställen totalt. Cirka 4 200 av dessa arbetsställen har anställda och av dessa har 73 procent 1-4 anställda. Majoriteten arbetsställen, 8 835 stycken, har inte några anställda alls.

Sedan 2002 har antalet arbetsställen ökat i kommunen, även om antalet minskade år 2010 i förhållande till år 2009 samt år 2013 i förhållande till år 2012. Antalet arbetsställen med anställda har ökat från ca 2 700 till ca 4 200, en ökning med 57 procent. Under samma tid har antalet arbetsställen utan anställda ökat från drygt 5 700 till cirka 8 800, en ökning med 53 procent. Det totala antalet arbetsställen har ökat från cirka 8 500 till cirka 13 000, en ökning med cirka 54 procent.

Nedan illustreras den sammanlagda tillväxten i arbetsställen i Nacka och Stockholms län. Utvecklingen uttrycks som ett index, där varje år jämförs basåret 2002 som är lika med 100.

Figur 5. Indexerad utveckling av antal arbetsställen med och utan anställda i Nacka kommun och Stockholms län

Källa: rAps-RIS (2014) *Näringsverksamhet*

I Nacka kommun är tillväxten i nya arbetsställen något högre än i Stockholms län som helhet. Det totala antalet arbetsställen har i Nacka alltså ökat med cirka 54 procent under den studerade perioden, jämfört med 44 procent i Stockholms län.

1.3.3 Antal anställda vid dessa arbetsställen

Statistiken över antal anställda skiljer sig från uppgifter över antal sysselsatta/förvärvsarbetande, i och med att företagare inte räknas som anställda. Enligt den regionala statistikdatabasen rAps-RIS fanns 34 141 förvärvsarbetande (dagbefolkning 16+ år) i kommunen år 2013, mot 32 214 anställda. Detta bör betyda att mellanskillnaden, 1927 personer, motsvarar antalet företagare i kommunen.

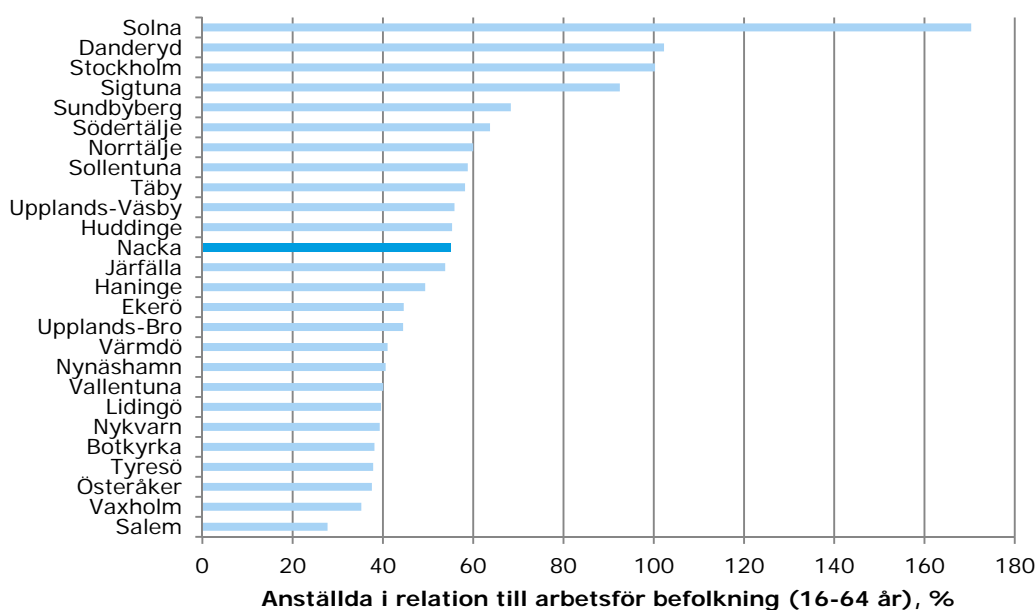
Sedan 2002 har antal anställda på de olika arbetsställena i Nacka kommun ökat med omkring 27 procent. Tillväxten är därmed något högre än i Stockholms län som helhet, där tillväxten under samma period uppgår till drygt 21 procent.

1.3.4 Antal anställda i relation till arbetsföra människor i kommunen

Nedan diagram illustrerar relationen mellan antal anställda och antal personer i arbetsför ålder (16-64 år) i Nacka och i övriga kommuner i Stockholms län. Denna relation är en indikator på hur "sysselsättningsintensiv" kommunen är, d.v.s. hur antalet anställda i kommunen förhåller sig till kommunens egen befolkningsstruktur. Siffrorna avser år 2013.

Generellt är "sysselsättningsintensiteten" högre i norrort, där antalet anställda i relation till den egna befolkningen i arbetsför ålder i genomsnitt uppgår till 71 procent (Stockholms stad ej medräknad). Solna är den kommun som sticker ut, med 1,7 anställda i relation till en invånare i arbetsför ålder. I söderort uppgår kvoten till i genomsnitt 49 procent (Stockholms stad ej medräknad). Tre kommuner i söderort har en högre kvot än genomsnittet för söderort, varav Nacka är en (55%). De övriga två är Södertälje (64%) och Huddinge (55%).

Figur 6. Antal anställda i relation till arbetsför befolkning i Stockholms stad

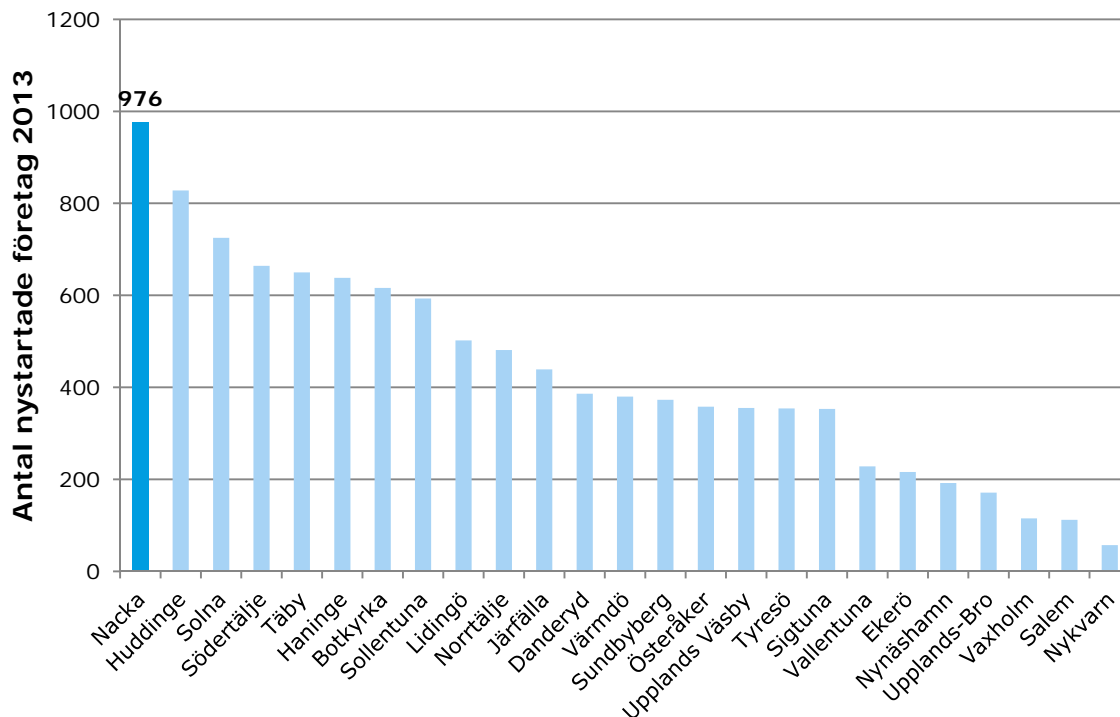

Källa: rAps-RIS (2014) *Näringsverksamhet och SCB Befolkning*

1.3.5 Nyföretagande

I nedan diagram illustreras antal nystartade företag 2010 per kommun i Stockholms län (Stockholms stad är undantagen då siffrorna inte är jämförbara med övriga kommuner i länet).

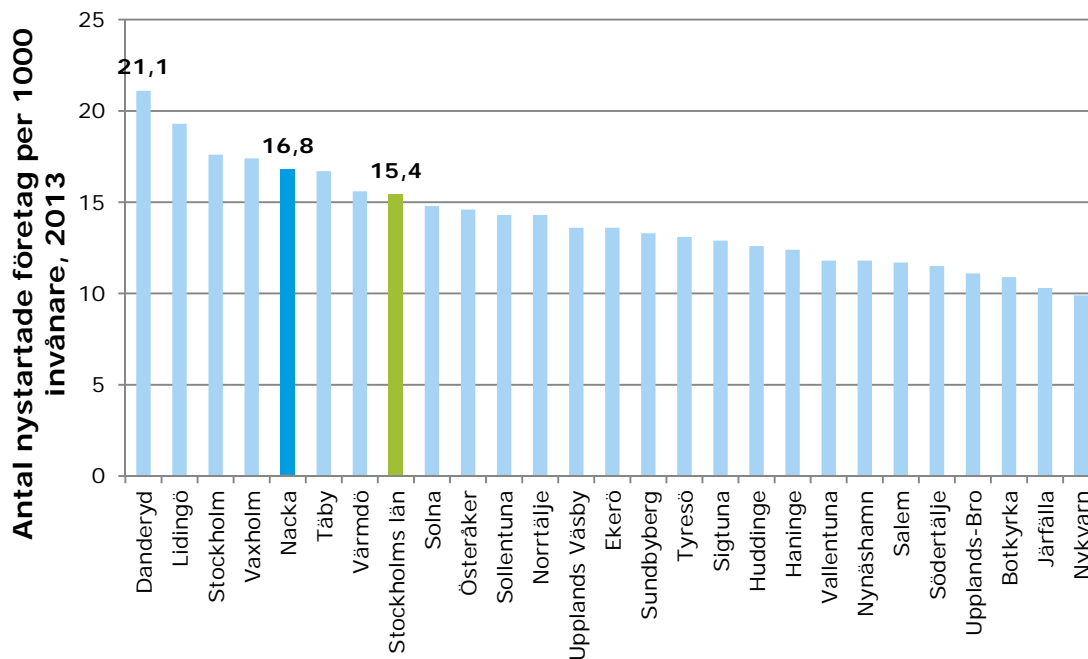
Figur 7. Antal nystartade företag 2013 i Stockholms stad (exkl. Stockholms stad)

Källa: Tillväxtanalys (2013) Statistikportalen, www.tillvaxtanalys.se

Exklusive Stockholm är Nacka den kommun där flest företag startas: varje år sedan 2007 (vilket är det första året i studerad data) startas flest företag i Nacka. I genomsnitt har 888 nya företag startats varje år i Nacka kommun under perioden 2007-2013 och år 2013 uppgick antalet till 976. Det är dock viktigt att också analysera nyföretagande i förhållande till kommunernas befolkningsstorlek. I nedan diagram belyses antal nystartade företag per 1 000 invånare i arbetsför ålder (16-64 år). Nacka placerar sig nu på femte plats i länet, med 16,8 nystartade företag per 1000 invånare. Detta är högre än länsgenomsnittet, som uppgår till 15,4. Kommunerna i norrort har generellt något högre siffror än kommunerna i söderort.

Figur 8. Antal nystartade företag per 1000 invånare 2013 i Stockholms stad

Källa: Tillväxtanalys (2013) Statistikportalen, www.tillvaxtanalys.se

1.4 Branschstruktur: nuläge (2013)

I detta avsnitt studeras branschstrukturen i Nacka. Först redovisas sysselsättningen i olika branscher, enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI) på "grov" nivå, som innehåller totalt 15 branscher, därefter enligt SNI på så kallad "utökad" nivå, som innehåller totalt 52 branscher. Därefter görs jämförelser mellan branschstrukturen i Nacka kommun och Stockholms län genom att studera *branschbredd* och *relativ specialisering* (se vidare nedan). Data avser i samtliga fall den förvärvsarbetande dagbefolkningen 16+ år, vilket innebär att både anställda och företagare är medräknade.

1.4.1 Sysselsättning i olika branscher: grov nivå

Totalt arbetade drygt 34 000 personer i Nacka kommun år 2013 (dagbefolkningen), medan antalet personer med bostad i kommun som arbetade samma år uppgick till cirka 47 500. Detta ger en kvot mellan dag- och nattbefolkning som uppgår till 0,72, innebär en nettoutpendling av arbetskraft till andra kommuner.

Tabell 2. Branschstruktur i Nacka kommun 2013, Grov nivå

Bransch (SNI Grov)	Förvärvsarbetande 16+ år med arbetsplats i regionen (dagbefolkning)		Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i regionen (nattbefolkning)		Relation dag- och nattbefolkning Kvot
	Antal	Andel, %	Antal	Andel, %	
G01 jordbruk, skogsbruk och fiske	69	0%	85	0%	0,81
G02 tillverkning och utvinning	1800	5%	2380	5%	0,76
G03 energiförsörjning; miljöverksamhet	159	0%	332	1%	0,48
G04 byggverksamhet	3178	9%	2719	6%	1,17
G05 handel	5974	17%	6050	13%	0,99
G06 transport och magasinering	1629	5%	1979	4%	0,82
G07 hotell- och restaurangverksamhet	1558	5%	1866	4%	0,83
G08 information och kommunikation	1354	4%	3975	8%	0,34
G09 finans- och försäkringsverksamhet	278	1%	2941	6%	0,09
G10 fastighetsverksamhet	564	2%	881	2%	0,64
G11 företagstjänster	4888	14%	8097	17%	0,60
G12 offentlig förvaltning och försvar	1531	4%	3105	7%	0,49
G13 utbildning	4494	13%	4728	10%	0,95
G14 vård och omsorg; sociala tjänster	4571	13%	5561	12%	0,82
G15 kulturella och personliga tjänster m.m.	1832	5%	2531	5%	0,72
G99 okänt	262	1%	278	1%	0,94
Totalt	34141	100%	47508	100%	0,72

Källa: rAps-RIS (2014) *Arbetsmarknad*

I termer av antal förvärvsarbetande är den största branschen i Nacka kommun (dagbefolkning) *Handel*, som sysselsätter nära 6000 personer, motsvarande 17 procent av det totala antalet förvärvsarbetande med arbetsplats i Nacka kommun. Kvoten mellan dag- och nattbefolkningen är 0,99, vilket innebär att dag- och nattbefolkning är i det närmaste lika till antalet: handeln dominerar som bransch i flera Stockholmskommuner och skapar förutsättningar för sysselsättning på den lokala marknaden. Näst största bransch bland dagbefolkningen är *Företagstjänster*, som sysselsätter cirka 4 900 personer, motsvarande 14 procent. I detta fall är kvoten mellan dag- och nattbefolkning 0,6, vilket innebär en nettoutpendling av sysselsatta inom branschen till andra kommuner. Företagstjänster är en disparat branschgrupp som består av ett flertal olika delbranscher, allt ifrån kunskapsintensiva tjänstenärningar såsom datakonsulter och FoU-institutioner till uthyrningsfirmor, fastighetsbolag med flera.

Utbildning och *Vård och omsorg* samlar båda cirka 13 procent vardera av den totala sysselsättningen i Nacka kommun. Såsom i fallet med *Handel* är kvoten mellan dag- och nattbefolkning högre än för övriga branscher i kommunen, vilket troligtvis innebär att sysselsättningen i huvudsak utgörs av personer som också bor i kommunen, vilket är kännetecknande för branscher som är starka på den lokala marknaden.

Den allra högsta kvoten mellan dag- och nattbefolkningen finns i *Byggverksamhet*: på varje sysselsatt inom branschen med bostad i Nacka kommun går 1,17 sysselsatta med arbetsplats i kommunen. De allra lägsta kvoterna återfinns inom *Finans- och försäkringsverksamhet* (0,09) och *Information och kommunikation* (0,34), där majoriteten sysselsatta sannolikt pendlar in till Stockholms stad.

1.4.2 Sysselsättning i olika branscher: utökad nivå

För att fördjupa beskrivningen av branschstrukturen i Nacka kommun redogörs härnäst för branschstrukturen enligt indelningen av SNI på så kallad "utökad" nivå, som består av totalt 52 branscher. För att underlätta framställningen avgränsas tabellen nedan till att innehålla de 20 största branscherna på denna nivå.

Tabell 3. Branschstruktur i Nacka kommun 2013, Utökad nivå

Bransch (SNI Utökad)	Förvärvsarbetande 16+ år med arbetsplats i regionen (dagbefolkning), antal	Förvärvsarbetande 16+ år med arbetsplats i regionen (dagbefolkning), andel (%)	Relation mellan dag- och nattbefolkning, kvot
U46 utbildning	4494	13%	0,95
U25 detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar	3487	10%	1,22
U22 byggverksamhet	3178	9%	1,17
U24 parti-och provisionshandel utom med motorfordon	2038	6%	0,74
U49 öppna sociala insatser	1667	5%	1,08
U47 hälso- och sjukvård	1610	5%	0,55
U44 rese-, bevaknings-, fastighetsservice- och kontorstjänster m.m.	1574	5%	0,93
U28 hotell- och restaurangverksamhet	1558	5%	0,83
U45 offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring	1531	4%	0,50
U26 transport och magasinering	1411	4%	0,90
U48 vård och omsorg med boende	1294	4%	1,16
U50 kultur, nöje och fritid	961	3%	0,82
U38 arkitekt- och teknisk konsultverksamhet; teknisk provning och analys	925	3%	0,71
U51 annan serviceverksamhet och personliga tjänster	871	3%	0,64
U37 verksamheter som utövas av huvudkontor; konsulttjänster till företag	834	2%	0,48
U31 dataprogrammering, datakonsultverksamhet och informationstjänster	802	2%	0,36
U15 tillverkning av datorer, elektronikvaror, optik, elapparatur och andra maskiner och apparater	684	2%	0,89
U35 fastighetsverksamhet	564	2%	0,64
U23 handel samt reparation av motorfordon	449	1%	1,01

och motorcyklar			
U41 andra specialiserade företagstjänster inkl. veterinärverksamhet	412	1%	0,81
Totalt 20 största branscherna	30 344	89%	0,82

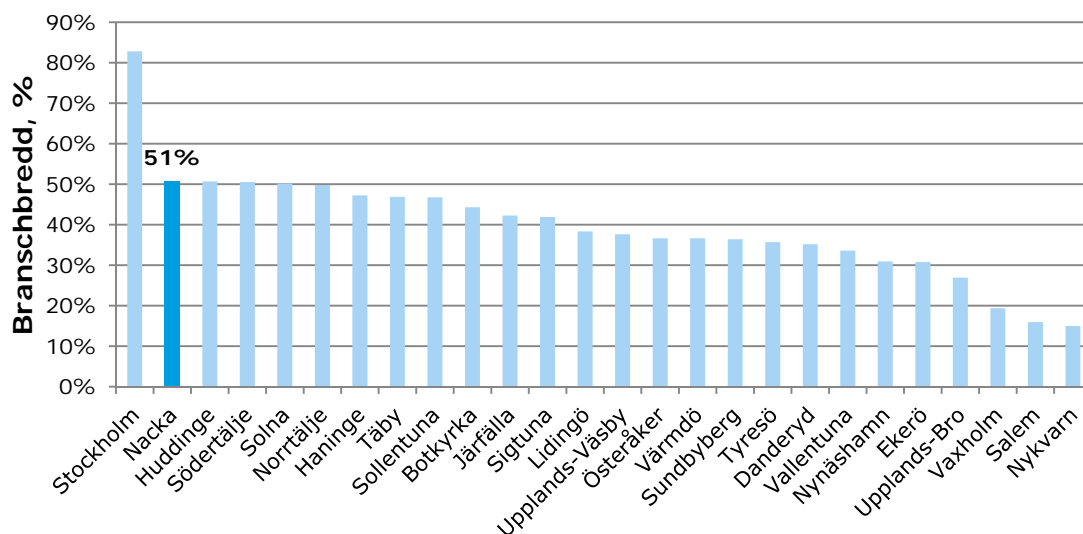
Källa: rAps-RIS (2014) *Arbetsmarknad*

De 20 största branscherna av totalt 52 på den utökade nivån sysselsätter drygt 30 000 personer i kommunen, motsvarande 89 procent av dagbefolkningen. *Utbildning* är den största branschen i kommunen, med cirka 4 500 sysselsatta, motsvarande 13% av dagbefolkningen. Branschen sammanfaller också med branschen *Utbildning* på den tidigare redovisade grova nivån av SNI. Det samma gäller den tredje största branschen *Byggverksamhet*, som också utgör en bransch enligt den grova nivån. Näst största bransch på den utökade nivån är *Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar*, som utgör en av tre branscher inom *Handel*. Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar sysselsätter cirka tio procent av dagbefolkningen i kommunen, nära 3 500 personer. Kvoten mellan dag- och nattbefolkning är högre än ett, vilket innebär en nettoinpendling av arbetskraft till kommunen i denna bransch. Övriga delbranscher inom handeln är *Parti- och provisionshandel utom med motorfordon*, som sysselsätter cirka sex procent av dagbefolkningen (cirka 2 000 personer) och *Handel samt reparation av motorfordon och motorcyklar*, som sysselsätter en procent (cirka 450 personer).

1.4.3 Branschstrukturen i Nacka jämfört med Stockholms län

Frågan härnäst är hur branschstrukturen i Nacka skiljer sig från övriga Stockholms län. Detta kan studeras på flera sätt. I denna rapport väljer vi att redovisa två indikatorer: *branschbredd* och *relativ specialisering*. Med *branschbredd* avses här antalet branscher där det finns förvärvsarbetande dagbefolkning i kommunen. Ju fler branscher som är representerade inom kommunen desto mindre är sårbarheten i kommunen för eventuella nedgångar inom enstaka branscher. Branschbredden beräknas som antalet branscher i vilka det finns förvärvsarbetande dagbefolkning i kommunen, dividerat med det totala antalet branscher som finns. I detta fall används SNI 2007 på den mest detaljerade nivån, den så kallade femsiffriga nivån, som består av totalt 832 branscher, då både den grova och utökade nivån är alltför grova för ändamålet (nästan samtliga kommuner har enligt dessa nivåer sysselsättning i alla branscher). Det totala antalet branscher i beräkningen är 821.¹¹⁰

Figur 9. Branschbredd i Stockholms stad 2013

Källa: rAps-RIS (2014) *Arbetsmarknad*

¹¹⁰ Det totala antalet branscher i rAps-RIS är 832 men det finns tio branschgrupper med beteckningen "Övrigt". Ramböll har valt att räkna bort dessa då ingen kommun har förvärvsarbetande i någon av grupperna "Övrigt". Även "näringsgren okänd" har räknats bort.

I Nacka kommun finns förvärvsarbetsdagbefolkning i 417 branscher av maximalt 821 på SNI femsiffernivå, vilket ger en branschbredd som motsvarar 51 procent. Genomsnittet för hela länet uppgår till 40 procent.¹¹¹ Av figuren framgår att denna branschbredd är den näst högsta i Stockholms län. Högst är branschbredden i Stockholms stad, där förvärvsarbetsdagbefolkning finns i 680 branscher (83 procent) och lägst i Nykvarns kommun, med 123 branscher (15 procent). Då Nacka har sysselsatta inom fler branscher än flertalet övriga kommuner kan kommunen anses vara mindre sårbar för enskilda nedgångar i specifika branscher än huvuddelen av övriga Stockholms stad.

Härnäst studeras hur specialiserat näringslivet i Nacka är. Att vissa näringar tenderar att vara specialiserade till vissa regioner beror dels på interna skalfördelar, d.v.s. att den lokala miljön ger goda förutsättningar i form av en stark hemmamarknad. Det beror även på företagsexterna skalfördelar eller samlokaliseringfördelar till följd av en regions ekonomiska miljö som uppstår då flera företag inom samma bransch finns i varandras närhet. Tillsammans bidrar dessa till att ytterligare stärka komparativa fördelar i produktionen inom en specifik bransch i en region. Att ett företag väljer att lokalisera sig där det redan finns produktion inom samma bransch förklaras av att man genom geografisk närhet kan dra nytta av kunskapsutbredningen och att tillgången på specifikt utbildad arbetskraft är god.

Med *relativ specialisering* avses här den relativa sysselsättningen i olika branscher i Nacka kommun, jämfört med Stockholms län som helhet. I ett första steg beräknas andelen sysselsatta i varje bransch i Nacka kommun, i relation till den totala sysselsättningen i kommunen. I nästa steg beräknas motsvarande andel för länet. Därefter divideras andelen sysselsatta i varje bransch i Nacka kommun med andelen sysselsatta i motsvarande branscher i länet. Detta genererar en "specialiseringskvot" som visar huruvida sysselsättningen i relativa termer är större eller mindre i Nacka jämfört med länet som helhet. Om kvoten överstiger ett är andelen sysselsatta i branschen i fråga i Nacka kommun större än motsvarande andel i länet, vilket betyder att Nacka är relativt mer specialiserat i branschen och således har komparativ fördel i termer av sysselsättning. Om kvoten understiger ett är Nacka relativt mindre specialiserad inom branschen i fråga än länet. Generellt kan sägas att en kvot mellan 0,7 och 1,5 representerar en genomsnittlig specialisering, medan en kvot som överstiger 1,5 betyder en hög grad av specialisering och en kvot som understiger 0,7 betyder en låg grad av specialisering. För denna beräkning används SNI 2007 på utökad nivå (52 branscher).

I Nacka kommun finns fyra branscher med hög specialiseringskvot (större än 1,5), som tillsammans samlar elva procent av den totala sysselsättningen i kommunen. Majoriteten branscher (30) uppvisar en genomsnittlig specialiseringskvot och dessa samlar cirka 81 procent av samtliga sysselsatta i kommunen. Resterande 18 branscher uppvisar en låg specialiseringskvot och i dessa återfinns cirka åtta procent av det totala antalet sysselsatta i kommunen.

Tabell 4. Specialiseringsgrad och antalet branscher i Nacka kommun 2013

Specialiseringsgrad	Specialiseringskvot	Antal branscher	Fördelning av branscher (%)	Fördelning av förvärvsarbetsdagbefolkning (%)
Hög	>1,5	4	7,7	11,0%
Genomsnittlig	0,7-1,5	30	57,7	80,8%
Låg	<0,7	18	34,6	8,2%
<i>Totalt</i>		<i>58</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Källa: rAps-RIS (2014) *Arbetsmarknad*

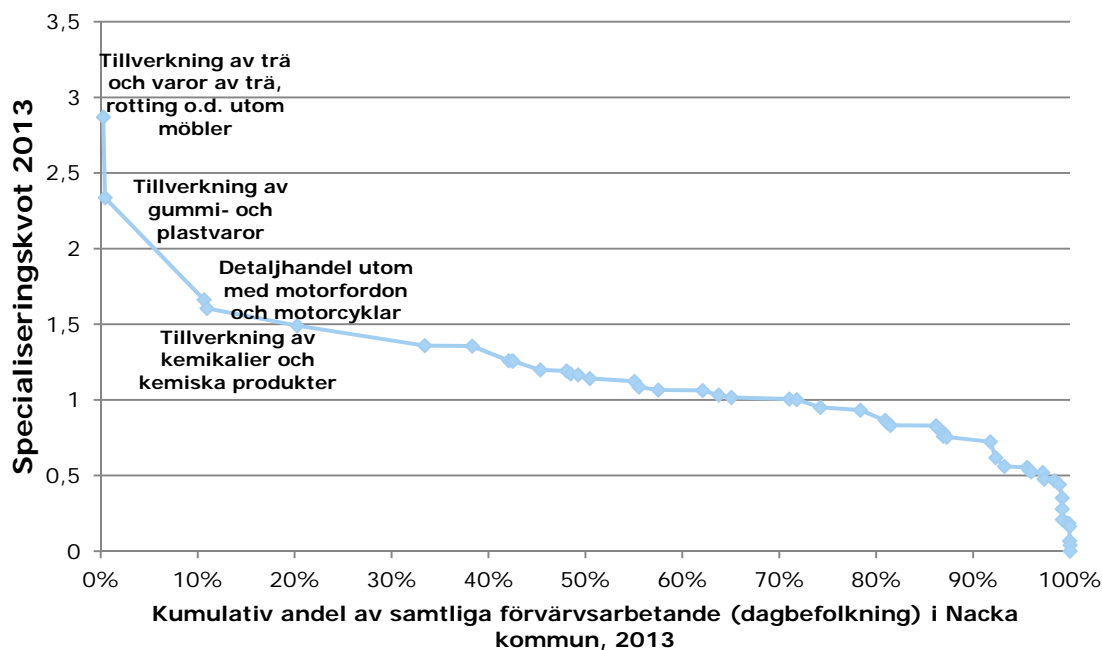
De fyra branscherna med hög specialiseringskvot är:

¹¹¹ Genomsnittet är i detta fall beräknat som ett ovägt, aritmetiskt snitt av branschbredden i samtliga 26 kommuner.

- Tillverkning av trä och varor av trä, rotting o.d. utom möbler
- Tillverkning av gummi- och plastvaror
- Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar
- Tillverkning av kemikalier och kemiska produkter

I figuren nedan illustreras fördelningen av de 52 branscherna utifrån specialiseringskvot på vertikal axel och den kumulativa sysselsättningen på horisontell axel.

Figur 10. Specialiseringskvoter och sysselsättning i Nacka kommun 2013

Källa: rAps-RIS (2011) *Arbetsmarknad*

Den bransch som i relativa termer (och i termer av sysselsättning) är mest specialiserad i Nacka kommun jämfört med Stockholms län är *Tillverkning av trä och varor av trä, rotting o.d. utom möbler*, i vilken sysselsättning i relativa termer är 2,9 gånger mer vanligt förekommande i Nacka kommun. På andra plats återfinns *Tillverkning av gummi- och plastvaror*, där sysselsättning i relativa termer är 2,3 gånger mer vanligt förekommande i Nacka kommun. *Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar* uppvisar en specialiseringskvot på 1,7 och *Tillverkning av kemikalier och kemiska produkter* 1,6.

Såsom diskuterats tidigare dominerar handel i flera Stockholmskommuner och förekomsten av olika typer av handel kan betraktas som en viktig förutsättning t.ex. för att attrahera befolkning och företag i andra branscher. En fråga för kommunen att diskutera är om det i Nacka finns särskilda typer av handel i kommunen vars lokalisering gynnas av särskilda faktorer (t.ex. befolkning, geografi), som skiljer Nacka från andra kommuner.

Tre av de fyra mest specialiserade branscherna i termer av sysselsättning är alltså tillverkande branscher. Som redovisas nedan har två av dessa också utvecklats positivt i termer av sysselsättning de senaste åren. Det kan därför finnas anledning för kommunen att ytterligare utreda dessa branschers förutsättningar och betydelse för näringslivet i kommunen.

1.5 Branschstruktur: utveckling 2007-2013

Avslutningsvis studeras hur olika branscher har utvecklats över tid i Nacka kommun, i termer av sysselsättning (förvärvsarbetande dagbefolkning 16+ år). Den tidsperiod som studeras är åren 2007-2013, på grund av att omläggnings i Svensk näringsgrensindelning (SNI) från SNI2002 till SNI2007 inte möjliggör jämförelser längre bakåt i tiden. Inledningsvis redovisas utvecklingen i

branscherna på grov nivå, därefter utifrån indelningen av olika branscher i olika specialiseringsgrader.

Totalt sett har antalet sysselsatta i kommunen ökat med cirka 12 procent under perioden 2007-2013. Den största procentuella tillväxten har skett inom *Hotell- och restaurangverksamhet* samt *Energiförsörjning; miljöverksamhet*, som båda vuxit med 39 procent. Den sistnämnda branschen är emellertid liten i absoluta tal och ökningen i antal personer uppgår endast till 45. Hotell- och restaurangbranschen, som år 2013 sysselsatte nära 1 600 personer, har däremot ökat med 437 personer. Den största absoluta ökningen har skett i den idag största branschen, *Handel*, som vuxit med 954 personer, motsvarande 19 procent.

När det gäller branschstrukturens utveckling är det också intressant att beakta vilka branscher som vuxit eller ökat relativt andra branscher. Nedanstående tabell innehåller därför information både om hur mycket varje enskild bransch vuxit i antal personer och i procent, men också relativt andra branscher. Den relativa tillväxtsiffran har räknats ut genom att andelen sysselsatta i varje bransch år 2013 har jämförts med motsvarande andel för år 2007.

Tabell 5. Absolut, procentuell och relativ tillväxt per bransch, 2007-2013

Bransch	Tillväxt, antal personer	Tillväxt, procent	Relativ tillväxt, procentenheter
G01 jordbruk, skogsbruk och fiske	+16	+30%	0,0
G02 tillverkning och utvinning	-154	-8%	-1,1
G03 energiförsörjning; miljöverksamhet	+45	+39%	+0,1
G04 byggverksamhet	+876	+38%	+1,8
G05 handel	+954	+19%	+1,1
G06 transport och magasinering	+207	+15%	+0,1
G07 hotell- och restaurangverksamhet	+437	+39%	+0,9
G08 information och kommunikation	-1872	-58%	-6,6
G09 finans- och försäkringsverksamhet	-4	-1%	-0,1
G10 fastighetsverksamhet	+173	+44%	+0,4
G11 företagstjänster	+893	+22%	+1,2
G12 offentlig förvaltning och försvar	+352	+30%	+0,6
G13 utbildning	+657	+17%	+0,6
G14 vård och omsorg; sociala tjänster	+747	+20%	+0,9
G15 kulturella och personliga tjänster m.m.	+238	+15%	+0,1
G99 okänt	+35	+15%	0,0
Totalt	+3600	+12%	-

Källa: rAps-RIS (2011) *Arbetsmarknad*

Relativt andra branscher har *Byggverksamhet*, *Företagstjänster* och *Handel* vuxit mest, medan *Information och kommunikation*, *Tillverkning och utvinning* samt *Finans- och försäkringsverksamhet* förlorat i sysselsättningsandel.

För att återknyta till den tidigare analysen av relativ specialisering redovisas nedan sysselsättningsutvecklingen i branscherna med låg, genomsnittlig och hög specialiseringsgrad.

Tabell 6. Absolut, procentuell och relativ tillväxt per specialiseringsgrad, 2007-2013

Specialiseringsgrad	Tillväxt, antal personer	Tillväxt, procent	Relativ tillväxt, procentenheter
Låg (<0,7)	-1702	-38%	-6,5

Genomsnittlig (0,7-1,5)	4492	+19%	+5,2
Hög (>1,5)	810	+28%	+1,4

Källa: rAps-RIS (2011) *Arbetsmarknad*

Branschgruppen med hög specialiseringsgrad har i procentuella termer vuxit snabbare än dem med låg och genomsnittlig specialiseringsgrad, men ej i relativa termer där gruppen med genomsnittlig specialiseringsgrad har vuxit mest. Inom gruppen med hög specialiseringsgrad, som alltså består av fyra branscher, finns också betydande variationer. Branschen *Tillverkning av gummi- och plastvaror* ökat från 13 till 60 sysselsatta, en procentuell ökning på 362 procent, medan *Tillverkning av kemikalier och kemiska produkter* har minskat från 300 till 104 personer, en minskning med 65 procent. Den bransch som har högst specialiseringsgrad i Nacka kommun, *Tillverkning av trä och varor av trä, rotting o.d. utom möbler*, har ökat från 75 till 91 personer (21 procent). Den fjärde branschen i denna grupp, *Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar*, har ökat mest i absoluta termer, 943 personer och näst mest i procentuella termer, 37 procent.

BILAGA 2: FINANSIERINGSKÄLLOR FÖR UNGA FÖRETAG

1.5.1 Kapitaltillskott från grundare eller närstående är den huvudsakliga finansieringskällan

Med kapitaltillskott från ägare eller grundare avses kapital från ägaren eller grundaren själv, antingen från henne/honom själv eller tillsammans med släkt och vänner. I de allra flesta nya företag handlar det om att ägaren investerar personligt sparande i företaget. Det kan även handla om vinstmedel som genereras i verksamheten, men i tidiga skeden är det relativt ovanligt att företag går med vinst. Olika former av kapitaltillskott från ägare eller grundare utgör den absolut största finansieringskällan för unga och små företag. Det finns inga exakta siffror men uppskattningar gör gällande att mellan 60 och 80 procent av alla nya företag finansierar uppstarten genom sådant kapital.¹¹² Vad gäller "ägarkapital eller lån från släkt och vänner" finns en studie som uppskattar att cirka sju procent av de nya företagen i Sverige i någon utsträckning finansieras av lån eller andra från släkt och vänner, men denna siffra är osäker.¹¹³

1.5.2 Extern skuldfinansiering är den huvudsakliga källan till extern finansiering

Med extern skuldfinansiering avses lånekapital, i form av både kortfristiga och långsiktiga skulder som företag återbetalar till långgivaren med ränta. Lån från kommersiella banker och andra kreditinstitut är den vanligaste externa finansieringsformen för unga och små företag, såväl i Sverige som i andra länder.¹¹⁴ Det finns ingen exakt statistik över omfattningen av den kommersiella utlåningen till företag i Sverige, men i en studie uppges att cirka 14 procent av de nya företagen finansierar sin uppstart med hjälp av banklån.¹¹⁵

Som komplement till den privata lånemarknaden finns olika former av lån, villkorlån och krediter från offentliga aktörer, såsom Almi och Norrlandsfonden. Enligt en grov uppskattning erhåller sex till åtta procent av alla nystartade företag i Sverige lån från Almi.¹¹⁶

1.5.3 Externt ägarkapital utgör en mycket liten andel av finansieringen av nya företag

Externt ägarkapital, eller riskkapital, avser investeringar i företags egna kapital, det vill säga investeraren blir i någon utsträckning delägare i företaget. Riskkapitalinvesteringar kan delas in i olika tillgångsslag:

- Private equity: investeringar i onoterade bolags ägarkapital (utanför börsen)
- Public equity: investeringar i börsnoterade bolags ägarkapital (på börsen)

Inom private equity finns ett antal s.k. investeringssegment, såsom venture capital (s.k. formellt venture capital) och affärsänglar (s.k. informellt venture capital)¹¹⁷. Utmärkande för venture capital, vare sig det är formellt eller informellt, är¹¹⁸:

- Investeringarna görs i onoterade företags egna kapital (aktier)
- Investeringarna karaktäriseras av ett aktivt och tidsbegränsat engagemang i företagen: efter ett antal år (ofta 3-7 år) kommer investeraren att gå ur företaget genom att det noteras eller säljs till någon annan intressent

Till skillnad från traditionella banker är aktörerna på venture capital-marknaden specialiserade på nya verksamheter och de allra tidigaste faserna i ett företags utveckling: venture capital handlar om investeringar i relativt tidiga skeden av ett företags utveckling, då företaget går från en utvecklingsfas till att starta försäljning eller expandera vidare. Utöver att investera i form av

¹¹² Söderblom (2012)

¹¹³ Kontigo (2011) *Små företags behov av krediter och systemen för att tillgodose dem: Om kunskapsläget, främjandesystemet och Tillväxtverkets roll*

¹¹⁴ Söderblom (2012), OECD (2013) *Financing SMEs and Entrepreneurs 2013: An OECD Scoreboard*, s. 214

¹¹⁵ Kontigo (2011)

¹¹⁶ Söderblom (2012), s. 22

¹¹⁷ Inom private equity finns även segmenten "buyout" och "turn-around", som avser investeringar i mogna bolag (ofta majoritetsinvesteringar)

¹¹⁸ Se t.ex. Braunerhjelm, Pontus (1999) "Venture capital, mångfald och tillväxt", *Ekonomisk debatt*, årg 27, nr 4

pengar är investeraren aktiv i företaget och tillför icke-finansiella värden (kompetens och nätverk) som kan bidra till en värdeutveckling i företaget. Venture capital är en finansieringskälla som riktar sig till framförallt innovativa företag med hög tillväxtpotential, där risken i samband med produkten, tjänsten eller marknadsefterfrågan är hög. Endast cirka en procent av alla nya företag i Sverige uppskattas ha tagit in venture capital.¹¹⁹

Skillnaden mellan venture capital (formellt) och affärsänglar (informellt) är att det förstnämnda utgörs av bolag (ofta kallade investeringsfonder, venture capital-fonder eller venture capital-bolag) medan de sistnämnda är privatpersoner, till exempel före detta entreprenörer som investerar en del av sin förmögenhet i företag utan familjeanknytning. Den informella marknaden och förekomsten av affärsänglar är en viktig förutsättning för en välfungerande venture capital-marknad. Det finns inga exakta mått på affärsängelaktiviteten i Sverige, eftersom det handlar om privatpersoners (eller nätverk av privatpersoner) investeringar: de utgör en mycken liten andel av befolkningen och är svåra att fånga in via tillgängliga data. Det finns dock ett antal undersökningar som har försökt fånga in svenska affärsänglars aktivitet och de visar att affärsänglar har en stor betydelse för finansieringen av svenska små och medelstora företag. Utifrån en extrapolering bedöms affärsänglar och privatpersoner i Sverige investera mellan 3,5-4 miljarder kronor årligen¹²⁰, vilket är mer än den formella venture capital-marknaden under de senaste åren.

1.5.4 Övriga källor till kapitalförsörjning såsom till exempel bidrag/projektmedel spelar en viktig roll för många företag

Utöver extern skuldfinansiering och externt ägarkapital finns ett rad olika bidrag/företagsstöd, projektmedel och andra finansieringskällor för företag i tidiga skeden, som tillhandahålls av myndigheter såsom Tillväxtverket, VINNOVA och länsstyrelser/regionförbund. Det finns ingen totalöversikt över omfattningen av dessa, men olika källor indikerar att det rör sig om mellan 50-100 olika stödformer.¹²¹

På senare tid har det också vuxit fram nya alternativ till extern finansiering, såsom crowdfunding. Tanken är att många privatpersoner, investerare eller entreprenörer gemensamt bidrar med medel till en entreprenöriell verksamhet.¹²² Crowd-funding är egentligen inte en finansieringskälla, utan en metod för att samla in extern finansiering, som sedan kan yttra sig på olika sätt, t.ex. som lån, externt ägarkapital eller rena bidrag. Men crowd-funding förtjänar att lyftas fram, då det är ett fenomen på framväxt som rönt stort intresse bland såväl entreprenörer som bland investerare.

Informellt venture capital har stor betydelse för företag i de tidigaste faserna

Kunskapsläget om affärsänglar och deras investeringar är generellt svagt: dels på grund av det i stor utsträckning handlar om en "osynlig" marknad utan offentliga statistikregister, dels på grund av oklara definitioner. Inte desto mindre spelar affärsänglar och privatpersoner en stor roll för företag i de tidigaste skedena: de uppskattas investera cirka 3,5-4 miljarder kronor årligen, vilket är mer än den formella venture capital-marknaden. Enligt Tillväxtanalys (2013) finns också anledningar att tro att omfattningen av affärsängelmarknaden har ökat de senaste åren.¹²³

¹¹⁹ Tillväxtanalys (2011), SVCA "Private equity på tre minuter", <http://www.svca.se/sv/Om-riskkapital/Om-riskkapital/Riskkapital-pa-tre-minuter/>

¹²⁰ Tillväxtanalys (2011), Avdeitchikova, Sofia (2008) "Close-ups from afar: the nature of the informal venture capital market in a spatial context", Doktorsavhandling, Lund University Press

¹²¹ Se t.ex. <http://www.driva-eget.se/bidrag>

¹²² För mer information om crowd funding, se Tillväxtverket (2013a) *Tillväxt genom Crowdfunding?*, Rapport 0156

¹²³ Tillväxtanalys (2013b) *Affärsänglar, riskkapitalfonder och policyportföljer*, Rapport 2013:08

Omvärldsfaktorer och trender som kan förklara utvecklingen

Den generella slutsatsen är att venture capital-marknadens återhämtning i Sverige varit svag efter "IT-bubblan". Nedan listas några möjliga orsaker till det beskrivna tillståndet och utvecklingen på venture capital-marknaden, utifrån forskning och samhällsdebatt:¹²⁴

- Venture capital-fonder har uppvisat låg avkastning
- Branschens nedgång beror på cykliska variationer och därför naturlig
- Problemen finns på efterfrågesidan: antalet investeringsbara företag är för få
- Venture capital dras till tillväxtregioner, men skapar dem inte
- Exitmarknaderna krymper
- Målbranscherna (t.ex. IT/Telekom, Life Sciences och Cleantech) förändras och företagens kapitalbehov minskar i takt med t.ex. digitalisering
- Långa investeringshorisonter: venture capital-fonder sätts vanligen upp i ett tioårigt perspektiv, medan tiden från initial investering till försäljning (exit) ofta är längre (vilket påverkar avkastningen negativt)
- Stora, institutionella investerare (banker, pensionsfonder och försäkringsbolag) har minskat sina innehav och allt fler investeringar görs av "nya" typer av investerare: fömögna individer, affärsänglar och s.k. "family offices"
- Regelverksförändringar: *Lagen om förvaltare av alternativa investeringsfonder* (LAIF) som trädde i kraft i juli 2013 kan enligt vissa intressenter komma att medföra väsentliga kostnader och ett omfattande arbete för förvaltare av venture capital-fonder som måste anpassa sig till den nya regleringen¹²⁵. Kapitalkraven i *Basel III* kan också komma att få en negativ effekt på institutionella investerares incitament och vilja att investera i venture capital-fonder

¹²⁴ Se t.ex. Söderblom (2012), *Tillväxtanalys (2012) Privat riskkapital och Cleantech – Förutsättningar och hinder utifrån investerarnas perspektiv*, Rapport 2012:10, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser: Östersund och Avdeitchikova, Sofia (2014) "Riskvilligt kapital – Statens roll", Power point-presentation

¹²⁵ Se t.ex. Finansinspektionen (2014) "Frågor & svar om lagen om det nya regelverket för förvaltare av alternativa investeringsfonder (LAIF),

http://www.fi.se/upload/30_Regler/60_Vagledning/Alternativa%20investeringsfonder/2014/fos_alternativa_investeringsfonder_20140108.pdf och SVCA (2013b) "Remissvar Finansinspektionens föreskrifter om förvaltare av alternativa investeringsfonder", <http://www.svca.se/wp-content/uploads/2014/03/Remissvar-SVCA-Finansinspektionen-Dnr-12-3251.pdf>

BILAGA 3: STOCKHOLMS LÄNS STRATEGI FÖR JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING

Våren 2014 antogs **Stockholms läns strategi för jämställdhetsintegrering 2014-2018**.

Strategin togs fram på regeringens uppdrag¹²⁶ och arbetades fram av Länsstyrelsen Stockholm i samverkan med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Stockholms läns landsting, Polismyndigheten, i samråd med kommuner och idéburen sektor. Tanken är att strategin ska utgöra en gemensam plattform för jämställdhetsintegrering för aktörer i Stockholms län. Enligt strategin är det övergripande regionala jämställdhetsmålet att kvinnor och män i Stockholms län ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Vidare anger strategin regionala delmål som ska vara uppnådda år 2018. I strategin anges också en rad indikatorer som används för att följa upp de regionala delmålen för jämställdhetsintegrering. Nedan följer dessa indikatorer (med viss anpassning till ett kommunalt perspektiv) uppdelade på de fem delmålen i strategin¹²⁷.

- *Mål 1: Kvinnor och män har samma makt och inflytande i Stockholms län*
 - o Kommunstyrelsens ordförande, styrelser och ledning i börsföretag, chefer i privat sektor efter typ av chef, chefer i offentlig sektor efter typ av chef, ledamöter i utbildningsstyrelser, kvinnor/män
 - o Upplevd trygghet i boendemiljön, kvinnor/män (BRÅ)
 - o Medborgar-, kund- och patientenkäter om inflytande och bemötande avseende offentlig service, kvinnor/män
- *Mål 2: Kvinnor och män har samma ekonomiska självständighet i Stockholms län*
 - o Lönestatistik, män/kvinnor (Jämix, SCB)
 - o Arbetstidsstatik heltid/deltid, kvinnor/män (Jämix, SCB)
 - o Sysselsättningsgrad kvinnor/män, utrikes-/inrikesfödda, arbetslöshetsstatistik kvinnor/män, flickor/pojkar 15-24 år, utrikes-/inrikesfödda
 - o Aktiviteter och projekt inom strukturfonds- och innovationsprogrammen riktade mot kvinnor/män och fördelningen av medel på kvinnor/män
 - o Företagandegrad män/kvinnor, utrikes-/inrikesfödda.
 - o Fördelning av företagare kvinnor/män, utrikes-/inrikesfödda.
 - o Andel kvinnor/män på vårdutbildningar på olika utbildningsnivåer
 - o Andel kvinnor/män på IT/teknik på gymnasie- och högskolenivå
- *Mål 3: Kvinnor och män tar lika stor del av det obetalda arbetet i Stockholms län*
 - o Uttag av föräldrapenning, kvinnor/män (Försäkringskassan)
 - o Deltidsarbete på grund av omsorg om barn eller nära anhöriga, kvinnor/män
 - o Tillfällig föräldrapenning (Försäkringskassan), tid ägnad på obetalt arbete (SCB:s tidsanvändningsstudie), kvinnor/män
- *Mål 4: Mäns våld mot kvinnor har upphört i Stockholms län*
 - o Indikatorer tas fram av Operation Kvinnofrids medverkande aktörer i samband med genomförandeplaner under våren 2014.
- *Mål 5: Den offentliga servicen är jämställd i Stockholms län*

¹²⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende länsstyrelserna, punkt 84.

¹²⁷ Länsstyrelsen Stockholm (2014) Jämställdhetsintegrering – strategi för Stockholms län 2014-2018. Rapport 2014:5. s 17f

- Medborgarenkäter, brukarundersökningar, patient- och kundenkäter om nöjdhet, inflytande och bemötande, fördelning av resurser, kvinnor/män
- Offentligt anställdas kunskaper om jämställdhet (Kompetensmätning för t.ex. socialtjänst och skola)

Genomgående uppföljningar av strategin är planerade till 2016 och 2018.¹²⁸

¹²⁸ Länsstyrelsen Stockholm (2014) *Jämställdhetsintegrering – strategi för Stockholms län 2014-2018*. Rapport 2014:5. s 7